

COPENHAGEN ECONOMICS

Udgangspunkt for vækst i Region Nordjylland

De første skridt til faktabaseret grundlag

Rapport udarbejdet af Copenhagen Economics Aps og Inside-Consulting

Oktober 2005

COPENHAGEN ECONOMICS

Inside Consulting
ERHVERVSPOLITIK OG ERHVERVSANALYSE

Det midlertidige vækstforum i Region Nordjylland

Udgangspunktet for vækst i Nordjylland

Faktabaseret analyse af regionens vigtigste udfordringer

Oktober 2005

Indholdsfortegnelse

FORORD	3
SAMMENFATNING	4
HURTIGT VOKSENDE KLYNGER ER PÅ VEJ TIL AT VINDE FODFÆSTE I REGIONEN	4
REGION NORDJYLLAND HAR EN RÆKKE GENERELLE SVAGHEDER INDEN FOR FREMTIDENS VIGTIGSTE VÆKSTKILDER	5
KAPITEL 1 FRA FAKTA OM NORDJYLLAND TIL EN FREMTIDSSIKRET VÆKSTSTRATEGI	8
1.1. REGIONAL ERHVERVSPOLITIK	8
1.2. DE FØRSTE BYGGESTEN I NORDJYLLANDS VÆKSTSTRATEGI	10
KAPITEL 2 REGIONENS ØKONOMISKE UDVIKLING	13
2.1. NORDJYLLANDS DOBBELTE INDKOMSTGAB	13
2.2. PRODUKTIVITETEN GØR FORSKELLEN	15
2.3. INDKOMST, BESKÆFTIGELSE OG PRODUKTIVITET	17
2.4. KONKLUSION OM DEN ØKONOMISKE UDVIKLING	17
KAPITEL 3 DEN REGIONALE KONKURRENCEEVNE	19
3.1. DEN FREMTIDIGE VELSTAND KAN PÅVIRKES	19
3.2. ANALYSERAMMEN	20
3.3. REGIONENS SAMLEDE KONKURRENCEEVNE	21
3.4. MENNESKELIGE RESURSER – REGIONENS RELATIVE SVAGHED	22
3.5. IVÆRKSÆTTERI – THE MISSING LINK	23
3.6. INNOVATION – REGIONENS STYRKE UNDER PRES?	25
3.7. IKT – FORBEDRINGER I UDSIGT	26
3.8. MODELLEN BLIVER ENDNU BEDRE I FREMTIDEN	27
KAPITEL 4 DEN ERHVERVSMÆSSIGE SPECIALISERING	29
4.1. DEN ERHVERVSMÆSSIGE UDVIKLING	29
4.2. HVAD ER ERHVERVSKLYNGER?	31
4.3. NORDJYLLANDS KLYNGER	32
4.4. KONKLUSION OM ERHVERVSSTRUKTUREN	39

Bilag 1: De fem regioners økonomiske udvikling

Bilag 2: Dekomponeringsanalyser 1993 og 2003

Bilag 3: Benchmarking af regionernes konkurrenceevne

Forord

Dette notat er udarbejdet på opdrag fra Erhvervs- og Byggestyrelsen til brug for det midlertidige vækstforum i Nordjylland. Notatet er et skridt i retning af at etablere et faktabaseret grundlag til diskussion af hovedudfordringerne i regionen.

Notatet beskriver Nordjyllands økonomiske udvikling og den regionale konkurrenceevne. Vi belyser også Nordjyllands erhvervmæssige specialisering sidst i notatet.

Analyserne fokuserer på de områder i den regionale erhvervs politik der er vigtige for at forbedre Nordjyllands globale konkurrencekraft. Det sker ud fra en betragtning om at de vigtigste politiske rammer for en stærk konkurrenceevne i fremtiden fastlægges regionalt og ikke nationalt. En udvikling der skyldes globaliseringen, udflytningen af arbejdspladser og den stigende konkurrence på viden og innovation. Der er således brug for at nytænke hvordan vi laver regional erhvervs politik i Danmark, således at strategierne passer til fremtidens globale vidensamfund.

De valgte emner i notatet er derfor ikke altomfattende, og en række mulige indsatsområder i Nordjylland er ikke beskrevet i notatet. For eksempel kommer vi notatet *ikke* ind på potentialerne inden for de lokalt orienterede erhverv (håndværk, detailhandel og den offentlige sektor) lige som arbejdsmarkedspolitikken og en række andre politikområder kun berøres lejlighedsvist.

Notatet kan tjene som de første skridt på ruten mod en regional vækststrategi for Nordjylland. Det giver det første billede af regionens styrker og svagheder i den globale konkurrence på viden og innovation. Og det tegner et billede af, hvilke erhvervs klynger der skal satses specielt på i Nordjyllands vækststrategi. Med andre ord udgør notatet de første brikker i et faktabaseret beslutningsgrundlag, der skal vise, hvor godt rustet Nordjylland er til at konkurrere i den globale vidensøkonomi. Men arbejdet slutter ikke her. Notatet er kun en begyndelse, og der er behov for omfattende analyser af udfordringer og behov i regionens vigtigste klynger, før konkrete initiativer kan udformes..

Notatet er blevet til via tre hovedaktiviteter: Først en kort dialog med sekretariatene for de regionale vækstfora, hvor indhold og form blev fastlagt. Herefter er det anvendte datagrundlag blevet opdateret. Endelig har Copenhagen Economics i samarbejde med Inside Consulting udarbejdet notatets tre hovedanalyser. Parallelt hermed har vi lavet lignende notater for de øvrige midlertidige vækstfora.

Sammenfatning

Udgangspunktet for vækst i den nordjyske økonomi hører ikke til de bedste i landet, men der er også lyspunkter. Regionens økonomiske udgangspunkt er præget af et lavt indkomstniveau og en langsommere vækst end landsgennemsnittet siden 1998. Vi skal kende og forstå dette udgangspunkt for at kunne forandre situationen og træffe langsigtede valg der får den nødvendige effekt. Dette notat beskriver dette udgangspunkt, men ikke løsningerne på det.

Vi starter dog ikke på bar bund. I overskriftsform ved vi godt hvad der skaber vækst på lang sigt. Det gør innovation og iværksættereri. Det gør forskning og udvikling samt bedre uddannelse. Og det gør evnen til at allokere resurser fra sektorer med lav produktivitet til sektorer med høj produktivitet, fra lavproduktive virksomheder til højproduktive virksomheder. Det interessante er at finde de præcise "knapper" der skal skrues på for at skabe disse nødvendige forandringer. Første skridt er at gøre status over hvordan Nordjylland er udrustet til at skrue på de rigtige knapper.

Analysen viser at regionens største økonomiske udfordring bliver at øge produktivitetsvæksten, således at den kommer mindst på linie med de øvrige regioner uden for hovedstadsregionen. Men hvilke konkrete beslutninger skal der til for at påvirke en gunstig udvikling i produktiviteten i den nordjyske økonomi? Vi peger på to parallelle veje: 1) at forbedre regionens generelle konkurrenceevne og 2) styrke rammerne for regionens toneangivende erhverv og klynger. Helt overordnet tyder analysen på at Nordjylland har store udfordringer på det første punkt, mens udsigterne med hensyn til den begyndende strukturelle forandring ser lysere ud. Lad os starte med lyspunkterne.

Hurtigt voksende klynger er ved at vinde fodfæste i regionen

Der er tegn på at regionen er godt i gang med den strukturelle forandring i retning af højproduktive erhvervsområder. Analysen af regionens globalt orienterede erhverv tyder på at regionen tilbyder nogle gode rammer for den type globalt orienterede virksomheder, som i princippet kunne lokalisere sig overalt i landet, men som af en eller anden grund er samlet i Nordjylland. Klyngeanalysen giver således et første, forsigtigt bud på, hvilke erhvervs-mæssige specialiseringer regionen har haft held med at tiltrække.

Vores analyse af de toneangivende erhverv i Nordjylland tegner således umiddelbart et positivt billede af regionen. Regionen har nemlig vundet markedsandele indenfor nogle af de væsentlige klynger, hvor regionen i forvejen er specialiseret. Det gælder blandt andet fødevarer, træ og møbel og byggematerialer. Derudover er regionen kendetegnet ved en stor andel fremspirende klynger og deres fodfæste tegner lovende for regionens fremtidsudsigter.

Samtidig bør det understreges at klyngeplottet blot er en indledning til arbejdet med regionens strukturelle forandring. Formålet med analysen på dette stadie er at fremstille et faktabaseret

beslutningsgrundlag til at stimulere til en diskussion af klyngetankegangens relevans for regionen. Analysen vil også kunne benyttes som grundlag for at diskutere hvilke klynger det kunne være interessant at vide mere om.

Region Nordjylland har en række generelle svagheder inden for fremtidens vigtigste vækstkilder

Notatet argumenterer for at fire centrale vækstkilder kommer til at spille en afgørende rolle for regionernes fremtidige vækst og udvikling. Det drejer sig om:

- menneskelige resurser
- iværksætter
- innovation og
- informations- og kommunikationsteknologi (ikt)

En ny benchmarkanalyse viser at Region Nordjyllands virksomheder klarer sig beskedent på disse fire områder. Sammenlignet med de fire andre store regioner ligger Region Nordjylland sidst på menneskelige resurser og iværksætter. Inden for ikt-området ligger regionen næstsidsst, mens det går bedst med hensyn til innovation hvor regionen ligger på en tredjeplads. Også når det gælder de erhvervsmæssige rammebetingelser – det vil sige de forhold der kan påvirkes via erhvervs politikken – har regionen flere svagheder end den har styrker.

Det er samtidig relevant at sondre mellem generelle styrker hvor regionen klarer sig lidt bedre end andre regioner og så *unikke styrker* hvor regionen har helt særlige forudsætninger som andre regioner vanskeligt kan kopiere.

Ligeledes er det væsentligt at sondre mellem generelle svagheder hvor regionen står lidt svagere end andre regioner og så centrale *kritiske svagheder* som er de hindringer der begrænser regionen i at udnytte sine unikke styrker.

Denne analyse kan alene pege på generelle styrker og svagheder ved regionen. Det vil sige felter hvor man klarer sig lidt bedre eller lidt dårligere end andre fire regioner. Fordi de anvendte metoder og data er relativt gennemprøvede er det samtidig vores opfattelse at dette er første skridt til at finde de unikke styrker og de kritiske rammebetingelser. En effektiv vækststrategi bør basere sig på de unikke styrker og en forbedring af de kritiske rammebetingelser, og der er behov for nærmere analyser for at finde disse. Der ligger med andre ord en stor opgave foran det nordjyske vækstforum.

Benchmarking peger overordnet på innovation og ikt som regionens relative styrker, og på iværksætter og menneskelige resurser som de relative svagheder. Neden for opsummeres de væsentligste resultater af benchmarkingen.

Uddannelsesniveaue – en akilleshæl

Ud fra et erhvervsmæssigt perspektiv har Region Nordjylland en relativt velfungerende uddannelsessektor. Benchmarkingen viser, at regionen ligger godt på omfanget af uddannelsespladser og både Aalborg Universitet og regionens erhvervsskoler har høj kompetence. En udfordring er hvordan arbejdet med samspillet med regionens virksomheder kan videreudvikles.

Benchmarkingen peger på at hovedudfordringen består i at fastholde arbejdskraften. Mange højtuddannede søger væk fra regionen og få flytter til regionen. Dette hænger sammen med, at regionen har svage rammebetingelser inden for attraktivitet og tilgængelighed. I analysen fremstår regionen ikke så attraktiv for den højtuddannede arbejdskraft.

Iværksætter – et nordjysk paradoks

Benchmarkingen peger på et paradoks i det nordjyske iværksættermiljø. Regionen har tilsyneladende relativt gode rammebetingelser, men de afspejler sig ikke i gode iværksætterpræstationer. Den offentlige erhvervs-service er på de tilgængelige indikatorer velfungerende, og udbuddet af risikovillig kapital er pænt i dansk sammenhæng. Alligevel er iværksætterraten i bund, og nye virksomheder vokser mindre end landsgennemsnittet. Det sidste er ikke mindst bekymrende i lyset af at netop evnen til at skabe vækst i nye virksomheder er en dansk akilleshæl i international sammenhæng.

Det er vanskeligt at sætte fingeren på den præcise årsag til dette paradoks uden uddybende analyser.

Noget af forklaringen kan ligge i en svag iværksætterkultur. Nordjylland er den region hvor færrest personer er motiveret for at starte egen virksomhed. Dette forhold kan også slå igennem i eksisterende, mindre virksomheder. Regionen har selv iværksat analyser der viser, at mindre virksomheder har problemer med at skabe vækst pga. både ledelsesmæssige barrierer og mentale barrierer mod at vokse. Der er nu igangsat flere initiativer, der adresserer denne udfordring ("5-19 programmet" under Region Aalborg og "Accelerator" under Nordjyllands Amt).

Vi kan ikke komme nærmere problemets kerne uden en grundigere analyse af hele iværksætterfødekæden. En sådan analyse skulle i givet fald dække fra iværksætter i folkeskolen og erhvervsuddannelserne, over opsøgende arbejde i erhvervs-servicesystemet og screening af potentielle iværksættere, til udviklingsparker, inkubatorer og adgang til kapital. Analysen vil formentlig vise at langt de fleste rammebetingelser er i orden, men at der er nogle problemer i den del af kæden der handler om at motivere til iværksætteri og om at bringe idéer derhen, hvor regionens i øvrigt velfungerende iværksættermaskine kan tage over.

Innovation – en relativ styrke som skal vedligeholdes

Nordjylland ligger pænt på virksomhedernes innovationsindsats. Der er relativt mange innovative virksomheder, og virksomhederne klarer sig generelt godt på de markeder der er præget af vækst og høje priser.

Derimod halter en del af rammebetingelserne, hvilket peger på at det bliver en udfordring at fastholde et høje innovationspræstationer.

Det er bl.a. bemærkelsesværdigt at samspillet mellem regionens virksomheder og videninstitutionerne ikke ligger i top. Det på trods af at regionen i Aalborg Universitet har et erhvervsvenligt universitet og erhvervsskoler med stor erhvervs-mæssig rækkevidde og fokus på at udvikle nye former for samspil med erhvervslivet.

Der er igangsat en række initiativer på videninstitutionerne der kan være med til at løfte samspillet i fremtiden. Det gælder fx en række nye forskningscentre på Aalborg Universitet. Endvidere er der overvejelser om at etablere særlige klyngerettede videncentre (bl.a. på fødevarerområdet), og Aalborg Universitet har planer om at etablere erhvervsrettede servicecentre der kan løse konkrete problemer i virksomhederne.

Vores analyser peger på initiativerne virker bedst når de udvikles i et tæt samspil med regionens vigtigste klynger. En af hovedudfordringer kan i den forbindelse være at styrke båndet mellem Aalborg Universitet og de lokale erhvervsskoler. Erhvervsskolerne har den daglige kontakt til alle de virksomheder, som i dag ikke er innovative eller måske kun er sporadisk innovative. Denne gruppe er svær at nå ind til for Aalborg Universitet. Men universitet kan hjælpe erhvervsskolerne med at opbygge videntunge faciliteter (fx til tests), og

det kan indgå i de innovations- og kompetencenetværk, som erhvervsskolerne etablerer i fremtiden.

Indsatsen over for svaghederne på innovationsområdet hænger endvidere tæt sammen med de udfordringer, der blev beskrevet under menneskelige resurser. Regionen har brug for flere højtuddannede der samlet repræsenterer en bred kompetencemæssig baggrund.

Ikt – svagheder over hele linien

Region Nordjylland klarer sig ikke godt på indikatorerne for ikt. Både når det gælder erhvervslivets ikt-anvendelse, borgernes ikt-anvendelse og digital forvaltning ligger regionen i den tunge ende blandt dem fem regioner.

Dette billede er bekymrende i lyset af den betydelige indsats der er gjort i regionen for at løfte ikt-kompetencer og ikt-udbredelsen. Her tænkes specielt på projektet "Det digitale Nordjylland". Det skal dog retfærdigvis sige at de fleste indikatorer er fra 2002/2003 hvor virkningen af de forskellige projekter ikke var slået fuldt igennem.

Kapitel 1 Fra fakta om Nordjylland til en fremtidssikret vækststrategi

Dette notat er et skridt i retning af at etablere et faktabaseret grundlag til diskussion af hovedudfordringerne i regionen. Notatet indgår således i en længere proces med faktabaserede analyser som grundlag for en effektiv strategi for den nordjyske erhvervsudvikling. Nedenfor vil vi søge at sætte notatet ind i en overordnet ramme på vejen fra fakta til strategi.

Det gør vi ved først at identificere de generelle byggesten i en effektiv regional erhvervs politik, og dernæst foreslå de første mulige byggesten i en vækststrategi for Nordjylland.

1.1. Regional erhvervs politik

Det globale vidensamfund har fundamentalt ændret på grundlaget for at skabe økonomisk velstand i regionerne. For 10, 20 og 30 år siden var den vigtigste opgave i den regionale erhvervs politik at skabe udvikling i de svageste områder af landet og at sikre, at det regionale arbejdsmarked og de lokale uddannelser fulgte med erhvervslivets behov. Omvendt blev de vigtigste politiske rammer for en stærk konkurrenceevne skabt på nationalt niveau.

I dag er virkeligheden en anden. Produktion, udvikling og arbejdskraft er blevet langt mere mobile. Den del af produktionen, der med fordel kan flyttes ud, vil blive det. Og i de velstillede lande og regioner vil virksomheder kun overleve og vokse hvis de er i stand til at udvikle nye produkter og ydelser der appellerer til fremtidens forbrugere.

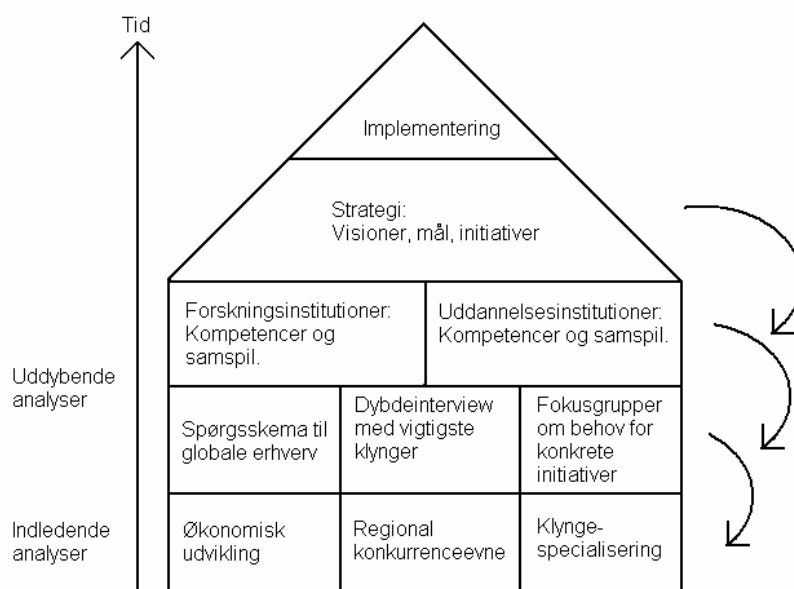
Tendensen i de senere år har været at de stærke regioner løber fra de svagere regioner. Stockholm (Sverige), Oulo (Finland), Cambridgeshire (England) og Styria (Østrig) er eksempler på regioner der har draget fordel af det globale vidensamfund. De har tidligt forstået at videnstungt udviklingsarbejde og specialiseret produktion flytter til de regioner der har noget særligt at tilbyde. Gennem omfattende analyser og et tæt samarbejde mellem virksomheder, myndigheder og videninstitutioner har disse regioner skabt sig et forspring i regionernes konkurrence på viden og innovation.

Den stigende mobilitet af viden og produktion rejser således en ny udfordring for den regionale erhvervs politik. Det bliver i stigende grad regionerne der må tage ansvaret for at skabe økonomisk vækst i Danmark. Opgaven er at skabe unikke kompetencer og videnmiljøer som gør regionerne så attraktive at virksomheder med et globalt potentiale bliver i regionen. Eller flytter til regionen. Denne opgave kan ikke løses fra Christiansborg eller fra Bruxelles.

Det tager lang tid at udvikle en effektiv regional vækststrategi – også for Nordjylland. Analyser af økonomiske og erhvervs mæssige fakta skal kombineres med viden om, hvad erhvervslivet konkurrerer på og med viden om hvilke kompetencer regionen har at bygge på. Viden og innovation skabes således i et komplekst samspil mellem virksomheder og det

omgivende netværk af forskningsinstitutioner, uddannelsesinstitutioner, rådgivere og kapitaludbydere mv. Kun gennem grundige analyser af styrker og svagheder i dette samspil kan Nordjylland forberede sig til fremtiden¹. Figur 1.1 præsenterer et bud på byggestenene i en regional vækststrategi for Nordjylland.

Figur 1.1 Byggestenene i en regional vækststrategi for Nordjylland

De byggesten der udgør vækststrategiens fundament er tre indledende analyser af regionens nuværende udgangspunkt. Det vedrører for det første en analyse af regionens økonomiske udvikling. For det andet en analyse af sundhedstilstanden på de områder der er vigtigst for den fremtidige vækst. Og for det tredje en analyse af, hvordan regionen er specialiseret. Hvilke erhvervs-klynger fylder meget i Nordjylland, og hvilke klynger er mindre vigtige for den fremtidige økonomiske udvikling?

Det næste lag af byggesten i vækststrategien udgøres af omfattende uddybende analyser der belyser behov og udfordringer i Nordjyllands vigtigste erhvervs-klynger. Det vil sige erhvervsområder som ifølge specialiseringsanalysen fylder meget i Nordjylland. Formålet med denne øvelse er dobbelt. For det første er det vigtigt at udbygge det billede som de indledende analyser giver. Sundhedstilstanden af de regionale rammebetingelser skal så at sige ses med klyngernes øjne. Fx om en lav iværksætterrate eller et beskedent samspil mellem uddannelse og erhverv et særligt problem for fødevareklyngen? I denne fase videreudvikles således billedet af regionens styrker og svagheder. For det andet skal disse analyser bruges til at indkredse mulige initiativer og langsigtede mål for den regionale erhvervspolitik.

Det tredje lag er tæt forbundet med det andet lag og handler om hvilken videnproduktion der er i Nordjylland og hvordan videninstitutionerne bringer denne viden i spil i regionen. Det er her vigtigt at få et billede af om videninstitutionernes strategier og kompetencer matcher med de behov og udfordringer som kendetegner regionens toneangivende erhverv.

¹ Nordjylland er formentlig bedre klædt på til denne opgave end flere andre regioner via det forberedende arbejde der er gjort i Nordjyllands Innovations Forum og Nordjyllands Innovationsfond.

De to sidste lag af byggesten i vækststrategien vedrører udvikling af en strategi med visioner, mål og konkrete initiativer. Hertil kommer etablering af en effektiv organisation, der kan lede implementeringen af strategien. I begge lag er det vigtigt at toneangivende virksomheder og videninstitutioner tager et aktivt ejerskab for strategien sammen med regionens politikere.

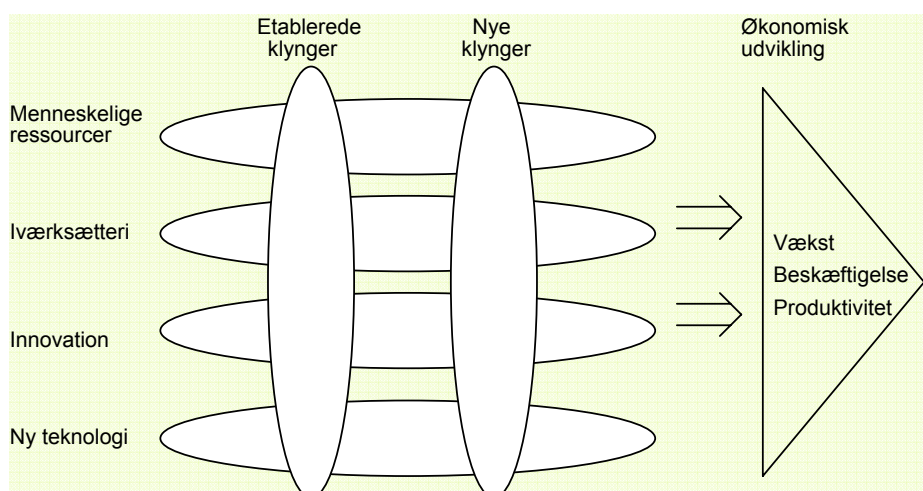
Pilene til højre i figuren er vigtige. I takt med at nye faser sættes i gang opnås viden der skal bruges til at kvalificere de foregående faser. Det faktabaserede grundlag skal videreudvikles med udgangspunkt i de behov der tegner sig i regionens klynger. Og videninstitutionernes fokus og arbejdsform skal drøftes med de toneangivende klynger. Endelig skal den konkrete strategi og initiativerne drøftes med både virksomheder og videninstitutioner fordi de netop sigter på at påvirke disse aktørers kompetencer og arbejdsform.

1.2. De første byggesten i Nordjyllands vækststrategi

Formålet med dette notat er at præsentere et foreløbigt bud på de tre nederste byggesten i Figur 1.1. Det vil sige at notatet giver et allerførste bud på det faktabaserede beslutningsgrundlag som Nordjyllands vækststrategi skal bygge på.

Sammensætningen af de tre nederste byggesten i væksthuset er ikke tilfældig. De nyeste internationale og danske analyser af regionaludvikling peger på at fremtidens succesregioner for det første klarer sig godt på fire centrale vækstfaktorer. Og for det andet domineres af nogle stærke klynger bestående af netværk af innovative virksomheder, som er afhængig af samme viden, og som både konkurrerer, samarbejder og køber varer og ydelser hos hinanden. Det er illustreret i Figur 1.2.

Figur 1.2 De regionale vækstfaktorer

De fire vækstfaktorer er menneskelige resurser, iværksætter, innovation og ny teknologi. Nyere analyser i både OECD og Danmark viser, at lande/regioner med høj vækst netop skiller sig ud på disse fire område i forhold til andre lande/regioner. Copenhagen Economics og Inside Consulting har bl.a. dokumenteret at op imod 70 procent af forskellene i danske regioners produktivitetsudvikling kan forklares ved disse fire faktorer. Omvendt spiller faktorer som infrastruktur, fysisk planlægning og generel arbejdsmarkedspolitik en mindre rolle end tidligere.

Klyngerne kan i mange regioner deles op i etablerede klynger og i nye klynger. De etablerede klynger udgør kernen i den regionale økonomi. I Nordjylland er fødevareklyngen et eksempel på en etableret klynge. Men det er også vigtigt at regionerne har et frugtbart klima til at udvikle

nye klynger der bygger på regionens særlige styrker. Mange af de etablerede klynger vil uundgåeligt opleve faldende beskæftigelse (kombination af stigende produktivitet, outsourcing og fokusering på videntunge funktioner) uanset om de får succes i den globale videnskøkonomi eller ikke. Derfor skal erhvervs politikken også understøtte etableringen af nye klynger som Nordjylland og Aalborg Universitet gjorde det med it-tele sektoren i 80'erne og 90'erne. Nogle af regionens kommende klynger kan være højteknologiske, men de mest lovende vil sikkert udspringe af traditionelle regionale styrkepositioner hvor der er en særlig viden og kompetence. Dem der finder ud af hvordan det gøres vinder løbet.

Figur 1.2 illustrerer at vækst kilder og klynge politik hænger tæt sammen. En indsats over for menneskelige resurser må tilrettelægges med udgangspunkt i de kompetence behov, som præger regionens eksisterende og potentielle erhvervs klynger. På samme måde skal innovations politikken i Nordjylland fokusere på forskerparker, vident centre, videns spredning mv., der er skræddersyede til at skabe innovation i netop Nordjyllands klynger. Med andre ord: Selv om de fire vækst faktorer er generiske i den forstand, at de er vigtige for alle regioner, skal den konkrete indsats skræddersys til den enkelte region².

Denne kompleksitet betyder at analyserne i dette notat langt fra er tilstrækkelige til at afgøre hvilke initiativer Nordjylland skal sætte i værk. Vi kan med analyserne ganske vist finde frem til hvilke regioner der gør det bedst på centrale ramme betingelser, og vi kan afsløre hvordan Nordjylland klarer sig på de pågældende områder. Men konkrete politikker kan ikke overføres fra en region til en anden. Analyserne viser hvor Nordjylland har sine styrker og svagheder. Men designet af konkrete erhvervs politiske initiativer kræver dyb indsigt i de specifikke klyngers behov. Og samtidig er det vigtigt at erhvervs politikken bidrager til at skabe viden og kompetencer som gør Nordjylland til et unikt sted at drive virksomhed.

De faktabaserede analyser udgør de første vigtige skridt på en længere rute mod en fremtidssikret vækst strategi for Nordjylland.

Notatet er bygget op om elementerne i Figur 1.2. Kapitel 2 indeholder en deskriptiv analyse af den økonomiske udvikling i Nordjylland de seneste 10 år.

Derefter viser kapitel 3 resultaterne af en benchmark analyse af Nordjyllands konkurrence evne på de fire vækst faktorer. Analysen er baseret på Copenhagen Economics og Inside Consultings "regionale konkurrence evne model" som er udviklet for Indenrigs- og Sundheds ministeriet.

Endelig analyserer kapitel 4 hvilke klynger der er dominerende Nordjylland og hvordan disse klynger har klaret sig i de senere år sammenlignet med resten af Danmark. Analysen er baseret på en ny klynge database som Copenhagen Economics har udviklet for Erhvervs- og Byggestyrelsen samt Århus, Ringkjøbing og Viborg amter.

Til sidst skal det endnu engang understreges at det analytiske grundlag i dette notat skal kvalificeres yderligere i takt med at de uddybende dele af erhvervs strategien sættes i gang. Der kan være behov for at se på hvordan klyngerne er fordelt i de forskellige områder af Nordjylland. Og der kan vil være behov for at rulle mange af de i notatet viste indikatorer ud på

² Det gælder dog i højere grad menneskelige resurser og innovation, end det nødvendig gælder iværksætteri og ny teknologi. Mange (dog langt fra alle) af initiativerne til fremme af iværksætteri og anvendelse af informations- og kommunikationsteknologi er generelle og kan således anvendes på tværs af klynger og brancher.

underindikatorer³ i takt med at vi indhenter mere viden om hvad de enkelte klynger konkurrerer på.

Endelig skal det understreges, at den regionale konkurrenceevnemodel vil blive væsentligt forbedret i løbet af vinteren 2005/2006⁴. Blandt andet vil modellen blive udvidet med indikatorer for en række rammebetingelser som der ikke er data for i dag. Desuden gives der mulighed for at overvåge udviklingen på centrale parametre undervejs i strategiprocessen.

³ Fx kan indikatoren for højtuddannede (se kapitel 3) underopdeles på niveauer (KVU, MVU, LVU og PhD'er) samt uddannelsesretninger (fx tekniske, merkantile, samfundsfaglige)

⁴ Erhvervs- og Byggestyrelsen har finansieret udviklingsarbejdet, der indebærer, at en række nye data vil blive indsamlet i løbet af efteråret (se www.ebst.dk eller www.reglab.dk)

Kapitel 2 Regionens økonomiske udvikling

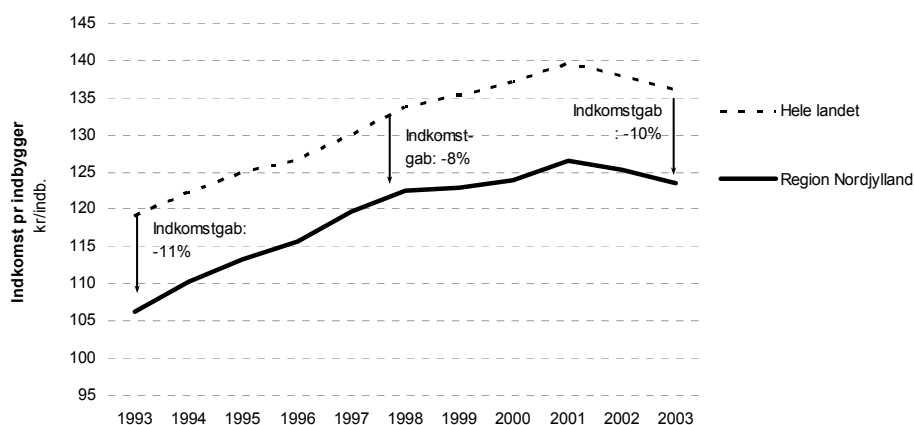
I dette kapitel opsummerer vi Region Nordjyllands økonomiske udvikling de sidste 10 år⁵. Kort fortalt viser kapitlet at Nordjylland har haft den svageste økonomiske udvikling af de fem regioner, at indkomstniveauet er lavere end i andre regioner og at væksten også hører til i den lave ende.

Vi konkluderer at en fortsat og vedholdende indsats for at øge værdiskabelsen i erhvervslivet er det vigtigste enkelt element i indsatsen for at øge regionens indkomstniveau. Det vil sige at vi ser *regionens produktivitetsvækst* som et hovedspor i analysen af region Nordjylland.

2.1. Nordjyllands dobbelte indkomstgab

Nordjyllands indkomstniveau var cirka ti procent under landsgennemsnittet i 2003. Figur 2.1 viser at gabet til landsgennemsnittet kun er mindsket ganske svagt fra 11 procent i 1993 til 10 procent i 2003. Undervejs i perioden er Nordjyllands indkomstgab blevet indsnævret frem til 1997, hvor gabet var nede på 8 procent, og øget igen i perioden efter 1997.

Figur 2.1 Indkomstgabet: udviklingen i erhvervsindkomst pr. indbygger, 1993-2003

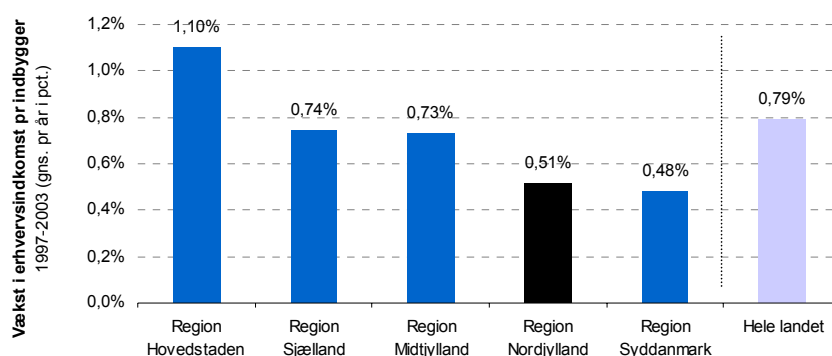

Kilde: Copenhagen Economics og Danmarks Statistik

⁵ I dette notat behandler vi den kommende Region Nordjylland inkl. de kommuner som før lå i andre amter. Når vi ind i mellem blot skriver "Nordjylland" henvises således til den kommende nordjyske region. Ønsker man en analyse med længere tidsperspektiv og flere detaljer om udviklingen i Nordjyllands amt henvises til "Nordjysk Erhvervsredegørelse 2003" som beskriver amtets udvikling tilbage til starten 1980'erne. Se: <http://www.nja.dk/Serviceomraader/ErhvervOgArbejdsmarked/NordjyskErhvervsredegørelse2003.htm>

Region Nordjylland har det laveste indkomstniveau af de fem nye regioner. Med en gennemsnitlig erhvervsindkomst per indbygger på godt 123.500 kroner/indbygger ligger regionen lige efter Region Syddanmark som har en gennemsnitlig indkomst på 126.500 kroner/indbygger. Region Midtjylland og Region Sjælland ligger i midten med hhv. 134.000 og 137.000 kroner/indbygger. Der er langt op til niveauet i Hovedstaden, hvor den gennemsnitlige indkomst er 149.000 kroner/indbygger. Se bilag 1 for en uddybning af disse tal.

Figur 2.2 Væksten i indkomstniveau for de nye regioner 1997-2003 (årligt gns.)

Kilde: Copenhagen Economics og Danmarks Statistik.

De senere år er der også et gab i Nordjyllands vækstforløb i forhold til landsgennemsnittet⁶. Væksten i det nordjyske indkomstniveau er sammen med Syddanmark den laveste af de fem regioner siden 1997. I Nordjylland er indkomstniveauet steget med gennemsnitligt 0,51 procent om året (eller 3,1 procent i alt) i perioden fra 1997 til 2003, mens det på landsplan steg med 0,79 procent årligt (eller 4,8 procent i alt) i samme periode, og væksten i den hurtigst voksende region (Hovedstaden) var på 1,10 procent om året (eller 6,8 procent i alt i samme periode).

Nordjylland er altså karakteriseret af en tendens til et "dobbelt gab" hvor både indkomstniveau og indkomstvækst ligger et pænt stykke efter landsgennemsnittet. Hvis vækstgabet fortsætter uforandret de næste ti år vil Nordjyllands indkomstniveau være 12 procent under landsgennemsnittet mod 10 procent i dag.

En gennemgang af de øvrige socio-økonomiske indikatorer viser endvidere at Nordjylland har:

- En høj arbejdsløshed (8,2% mod landsgennemsnittet på 6,2%)
- Et større fald i beskæftigelsen end landsgennemsnittet siden maj 2003
- Større sæsonudsving i beskæftigelsen end på landsplan
- En arbejdsstyrke der er faldet med 2,7% siden 1995 (mod 1,1% på landsplan)
- En erhvervsfrekvens lige omkring landsgennemsnittet på 76,5
- Den langsomste befolkningsudvikling af de fem regioner
- En lidt større andel af ældre end på landsplan
- Lav produktivitet

Bilag 1 uddyber disse udviklingstendenser.

⁶ I den tidlige del af 1990'erne (fra 1993 til 1997) var region Nordjylland faktisk inde i en meget fin vækstperiode, og væksten i erhvervsindkomsten per indbygger var den højeste i landet. Nordjyllands erhvervsindkomst voksede i gennemsnit årligt med 3,0 procent i årene fra 1993 til 1997, mens den samlede danske vækst i samme periode kun var på 2,2 procent om året. Set over hele perioden fra 1993 til 2003 har Nordjylland således også den højeste vækst af de fem regioner, men fordi tempoet i den nordjyske økonomi er faldet markant efter 1997 er den gennemsnitlige årlige vækstrate på 1,5 procent for hele perioden 1993 til 2003. Dette kun lidt højere end den samlede danske vækstrate i perioden på 1,35 procent om året i gennemsnit.

Box 1: Det anvendte vækstbegreb

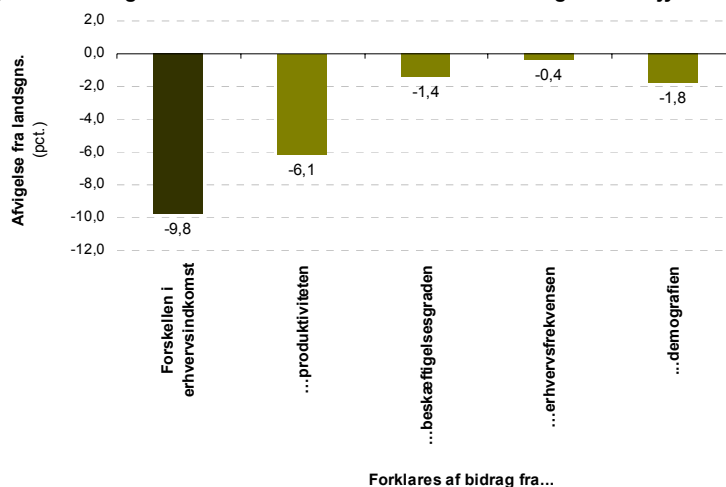
Vi benytter *erhvervsindkomsten* som regionalt indkomstmål i denne analyse. Det er et udtryk for regionens evne til at skabe erhvervsrelateret indkomst og dermed værdi. Erhvervsindkomsten (tidligere også kaldet primærindkomst) omfatter dels løn mv. som ansat og dels overskud af selvstændig virksomhed. Overskud af selvstændig virksomhed beregnes med udgangspunkt i de skattemæssige regler for opgørelsen af virksomhedsoverskud. Erhvervsindkomsten opgør således de erhvervsrelaterede indkomster i form af løn og overskud fra egen virksomhed. Formue- og kapitalindkomst indgår eksempelvis ikke i erhvervsindkomsten.

Bruttonationalproduktet (BNP) er teoretisk set et mere omfattende mål for værdiskabelsen i samfundet, men da dette tal ikke er registerbaseret, så bruges der en række fordelingsnøgler for at kunne skønne det regionale BNP. Der er derfor usikkerheder forbundet med BNP opgjørt på regioner og der kan være relativt store variationer fra år til år alene på grund af opgørelsesmetoden. Desuden er de regionale regnskaber endnu ikke datareviderede, og er endnu ikke i overensstemmelse med det årlige nationalregnskab. Ydermere er opgørelsen for 2001 - 2003 kun foreløbig og lader sig i øvrigt ikke opgøre på de kommende regioner. Disse forhold taler imod at anvende de regionale nationalregnskaber til sammenligninger af indkomstkabelsen i danske regioner og over tid. Derfor anvender vi ændringen i erhvervsindkomsten per indbygger som vækst mål i analysen.

Erhvervsindkomsten er opgjørt ved hjælp af såkaldte registerdata, hvor oplysninger fra de enkelte borgers indkomstoplysninger summeres til regioner af Danmarks Statistik. Derfor er der ikke de samme måle-usikkerheder i de regionale erhvervsindkomster, som der desværre findes i de regionale BNP-data. Fordelen ved de registerbaserede erhvervsindkomstdata er desuden at ændringer fra år til år er udtryk for reelle ændringer i de værdier som regionens borgere har skabt.

2.2. Produktiviteten gør forskellen

Hvad er årsagerne til at Nordjylland har den laveste erhvervsindkomst pr. indbygger af de fem regioner? I Figur 2.23 opgør vi hvad der bidrager til at forklare Nordjyllands indkomstgab til landsgennemsnittet på knap 10 procent (9,8 %). Analysen i figur 2.3 viser at lav produktivitet er den væsentligste årsag til at Nordjylland har lavere indkomst pr. indbygger. Faktisk betyder forskelle i produktivetsniveauet mere end tre gange så meget som det næststørste bidrag: demografien. Ud af det samlede gab på 10 procent bidrager Nordjyllands lave produktivetsniveau til at forklare 6 procent-point af gabet på de 10 procent, mens demografien forklarer knap 2 procent-point. Lægges de fire bidrag i figuren sammen fås det samlede indkomstgab.

Figur 2.3 Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Nordjylland i 2003

Kilde: Copenhagen Economics og Danmarks Statistik

Sagt på en anden måde viser tallet i figurens anden søjle (6,1) at såfremt Nordjylland kunne øge sin produktivitet til det landsgennemsnitlige niveau ville man kunne reducere indkomstgabet med 6,1 procent-point af de i alt 10 som gabet er i dag. Produktiviteten er som sagt målt på hvor høj en erhvervsindkomst hver af de nordjyske ansatte producerer i gennemsnit. I 2003 havde Nordjylland en erhvervsindkomst på 262.000 kroner per beskæftiget mod et landsgennemsnit på 278.000 kroner. Det er altså denne forskel der har stor betydning for det samlede indkomstniveau i regionen⁷.

Ser man på de øvrige komponenter er deres bidrag de mindre. Befolkningens aldersmæssige sammensætning forklarer - som vist i søjlen "demografien" længst til højre - omkring 1,8 af de 9,8 procent. Sammenlignet med resten af landet er Nordjylland altså mere tynget af en stor andel af ældre. Men selvom de øvrige regioner har en større andel af befolkningen i den erhvervsaktive alder end Nordjylland så forklarer det altså kun cirka 2 procent-point af gabet på i alt 10 procent.

Analysen viser desuden at beskæftigelsesgraden⁸ i Nordjylland er lavere end landsgennemsnittet. Nordjylland har den højeste arbejdsløshed af de fem regioner og dette er selvfølgelig en del af forklaringen på det generelt lavere indkomstniveau. Den høje arbejdsløshed kan dog ikke forklare hele gabet. Hvis Nordjylland reducerede arbejdsløsheden til landsgennemsnittet ville det reducere indkomstgabet med 1,4 procent-point. Derfor er der mange gode grunde til at fortsætte en aktiv indsats for at nedbringe ledigheden.

Nordjyllands erhvervsfrekvens er kun lidt lavere end landsgennemsnittet. Selvom der er andre regioner som har højere erhvervsfrekvenser, så er det isoleret set ikke pga. en lav erhvervsfrekvens at Nordjylland har en lavere erhvervsindkomst pr. indbygger end landsgennemsnittet. Faktisk ville indkomstniveauet ikke blive ret meget højere hvis

⁷ Det er ikke andelen af offentlige ansatte i Nordjylland der trækker tallet ned. For det første fylder den offentlige sektor nogenlunde lige meget i hver af de fem kommende regioner (omkring 35 procent af den samlede beskæftigelse). Dernæst har Nordjylland relativt set lidt færre offentligt ansatte end i Danmark under et. Endelig har de regioner der har en høj erhvervsindkomst pr beskæftiget samtidig også en høj andel af offentligt ansatte. Se bilag 1 for flere data om dette.

⁸ Beskæftigelsesgraden angiver beskæftigelsen ift arbejdsstyrken.

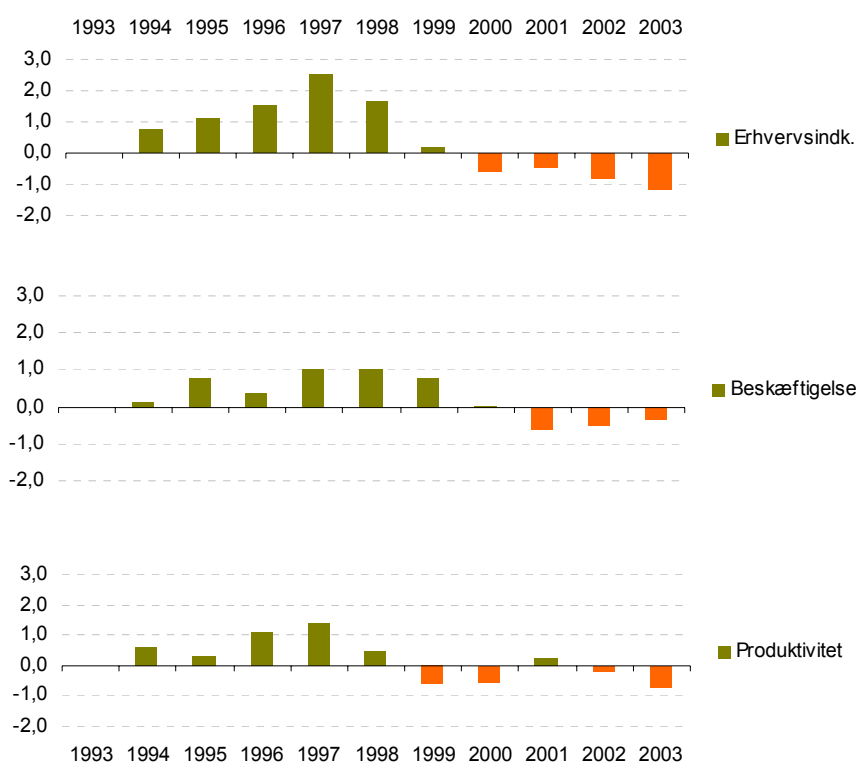
erhvervsfrekvensen blev øget til landsgennemsnittet. Derfor kan det stadig være værd at gøre, og det er også muligt at øge erhvervsfrekvensen så man ligger over landsgennemsnittet.

Ud fra denne analyse er det altså Nordjyllands produktivetsgab til resten af landet vi skal koncentrere os om at forstå bedre. Første skridt er at kigge nærmere på regionens udvikling i beskæftigelsen og indkomsten de sidste ti år.

2.3. Indkomst, beskæftigelse og produktivitet

Region Nordjylland oplevede en bedre udvikling end i Danmark som helhed frem til 1998. Herefter har udviklingen i Nordjylland været dårligere end landsgennemsnittet målt på både erhvervsindkomst, beskæftigelse og produktivitet.

Figur 2.4 Regionens udvikling i forhold til resten af landet

Siden 1998 har erhvervsindkomsten udviklet sig mindre gunstigt end beskæftigelsen og dermed bidrager det til det udvidede indkomstgab frem til 2003. Forklaringen er at Nordjyllands produktivetsudvikling ikke har kunnet følge med resten af landet siden 1999. I den periode har Hovedstaden, Sjælland og Midtjylland været førende på produktivitetsvæksten. Den langsomme produktivitetsvækst er formodentlig medvirkende til at beskæftigelsen i Nordjylland har været faldende siden 1999.

2.4. Konklusion om den økonomiske udvikling

Samlet peger analysen i dette kapitel på produktivetsniveauet som det væsentligste enkeltbidrag til indkomstgabet. Det understreger at der er brug for en fortsat og vedholdende indsats for at øge værdiskabelsen pr beskæftiget hvis den nordjyske økonomi skal indhente noget af gabet til resten af Danmark. Analysen peger således på den overordnede

produktivtetsvækst som et hovedspor i vækstforumets arbejde. Men hvordan gribes den opgave an?

I overskriftsform ved vi godt hvad der skaber vækst på lang sigt. Det gør innovation og iværksætteri. Det gør forskning og udvikling samt bedre uddannelse. Og det gør evnen til at allokere resurser fra sektorer med lav produktivitet til sektorer med høj produktivitet, fra lavproduktive virksomheder til højproduktive virksomheder. Det interessante er finde de præcise "knapper" der skal skrues på for at skabe disse nødvendige forandringer. Første skridt er at gøre status for hvordan Nordjylland er udrustet for at skrue på de rigtige knapper.

Derfor fokuserer vi i den resterende del af analysen på regionens produktivtetsudvikling og de faktorer der kan påvirke en gunstig udvikling i produktivteten i den nordjyske økonomi. Vi peger på to parallelle veje: 1) at forbedre regionens generelle konkurrenceevne og 2) styrke rammerne for regionens toneangivende erhverv og klynger. De næste to kapitler handler om udgangspunktet for hvert af disse parallelle spor. I det næste kapitel vil vi således se nærmere på hvad der forklarer produktivtetsudviklingen i de danske regioner og hvordan Nordjylland kan sætte ind for at påvirke produktivtetsudviklingen.

Kapitel 3 Den regionale konkurrenceevne

I dette kapitel præsenterer vi for første gang hovedresultaterne af en benchmarking af konkurrenceevnen i den kommende region Nordjylland. Vi har benchmarket regionen ved brug af den *Regionale Konkurrenceevnemodel*⁹. Først gennemgår vi modellens opbygning og dokumenterer at Nordjyllands fremtidige velstand især kan påvirkes ved at satse på fire centrale vækstfaktorer – menneskelige resurser, iværksætteri, innovation og informations- og kommunikationsteknologi. Dernæst gennemgår vi regionens erhvervsmæssige præstationer og rammebetingelser inden for hver af de fire væstkilder. Hvert afsnit afsluttes med en kort diskussion af regionens hovedudfordringer under de enkelte væstkilder.

Hovedresultatet er at Nordjylland samlet er på en delt sidsteplads af de fem regioner målt på virksomhedernes præstationer inden for de fire centrale vækstfaktorer. Analysen viser endvidere, at Nordjylland målt på rammebetingelserne er på tredjepladsen af de fem regioner – tæt forfulgt af Region Sjælland og Region Syddanmark. Der er altså tegn på at vilkårene er bedre end de aktuelle præstationer, og det tegner et mere lovende perspektiv for den fremtidige produktivitetsvækst end de umiddelbare præstationer faktisk viser.

3.1. Den fremtidige velstand kan påvirkes

Nordjylland har som alle andre regioner begrænsede muligheder for at påvirke andelen af ældre i fremtiden. Regionen har også allerede en erhvervsfrekvens der er tæt på landsgennemsnittet og som det kun vanskeligt kan forbedre. Derimod står det anderledes til med beskæftigelsen. Her viser analysen at Nordjylland har en relativ svaghed det er en udfordring både på kort og på langt sigt.

Fordi det danske arbejdsmarked i sammenligning med de fleste andre lande har relativt høje lønninger og fordi løndannelsen er relativt ufleksibel er der kun én vej til at sikre en høj beskæftigelse på langt sigt: gennem høj produktivitet. Det vil med andre ord sige, at ønsker man på samme tid et højt lønniveau og en høj beskæftigelse så må man sørge for at erhvervslivet konstant øger værdiskabelsen. Hvis ikke denne bevægelse fastholdes vil det resultere i enten stigende arbejdsløshed eller i et tryk på lønningerne.

Derfor skal de kommende års økonomiske vækst i Region Nordjylland i højere grad end tidligere sikres ved at øge værdiskabelsen i erhvervslivet. Det naturlige fokus for denne analyse er derfor de faktorer der kan medvirke til at forbedre produktivitetsudviklingen.

I det næste afsnit vil vi se nærmere på hvad der forklarer produktivitetsudviklingen i de danske regioner og introducere den analyseramme som vil udgøre grundlaget for analyserne i kapitlet.

⁹ Se rapporten "Regionernes konkurrenceevne" som Copenhagen Economics og Inside Consulting udarbejdede for Indenrigs- og Sundhedsministeriet i januar 2004. Modellen er siden hen blevet opdateret med de nyeste data og tilpasset de nye regionale og kommunale grænser.

3.2. Analyserammen

Vi har udarbejdet en benchmarking-analyse af hvordan Region Nordjylland klarer sig inden for fire centrale vækstkilder sammenlignet med øvrige danske regioner¹⁰. Benchmarking-analysen giver et billede af regionens samlede konkurrenceevne. Herudover afdækker analysen styrker og svagheder i regionens erhvervsmæssige præstationer og rammebetingelser. Analysen udgør således et vigtigt element til at identificere centrale indsatsområder i regionens erhvervsstrategi.

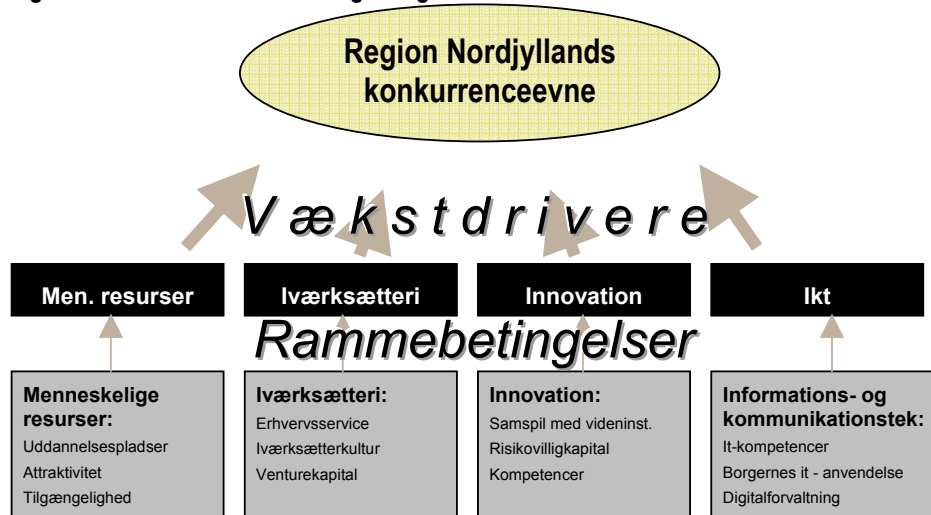
Benchmarkingen er bygget op omkring de fire vækstkilder som ifølge et OECD-studie fra 2001 har haft afgørende betydning for væksten i OECD-landene i de senere år.¹¹ Det drejer sig om:

- menneskelige resurser
- iværksætteri
- innovation og
- informations- og kommunikationsteknologi (ikt)

OECD-analysen afslørede at de lande med høj vækst i den sidste halvdel af 1990'erne var karakteriseret ved høje præstationer på de fire områder. Omvendt var væksttallene typisk lave for lande som ikke klarede sig så godt på de fire områder. Analysen viser samtidig at traditionelle vækstkilder som stabil makroøkonomi, omfanget af fysisk kapital og arbejdsudbuddet aftager i betydning. Konklusionen fra OECD er dermed at de fire vækstkilder har fået stigende betydning for udviklingen i produktivitet og velstand.

Samtidig dokumenterer et nyere dansk studie at regionernes præstationer inden for vækstkilderne kan forklare en stor del af forskellene i danske regioners vækst i perioden efter 1997. Hvis man ønsker at vurdere Region Nordjyllands konkurrenceevne og fremtidige udviklingsmuligheder er det derfor oplagt at analysere regionen ud fra præstationerne inden for netop de fire nævnte vækstkilder.

Figur 3.1 Model for benchmarking af regionens konkurrenceevne

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel udviklet for Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

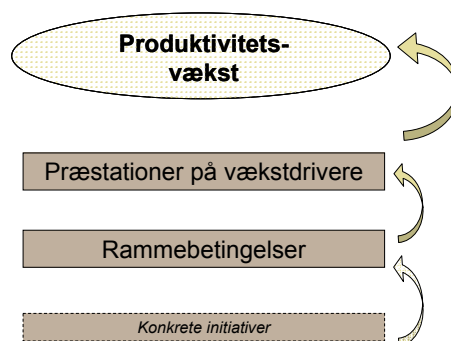
¹⁰ Vi benchmarker de fem nye regioner også selvom Region Hovedstaden's vækstforum endnu ikke er nedsat.

¹¹ Se OECD (2001) *The New Economy – Beyond the Hype. The OECD Growth Study*.

Nordjyllands samlede konkurrenceevne er opgjort som summen af virksomhedernes præstationer inden for de fire vækstkilder sammenlignet med resten af landet. Vi vil senere se på hvordan Nordjyllands præstationer på de fire områder bliver opgjort.

Som det fremgår af Figur 3.1 ovenfor, hører der nogle centrale rammebetingelser til hver vækstkilde. Rammebetingelserne kan påvirkes gennem den regionale erhvervs politik. Netop derfor kan analysen af regionens konkurrenceevne bidrage til udvikling af konkrete forslag til forbedringer i rammebetingelserne. Bedre rammebetingelser skaber bedre betingelser for gode præstationer og dermed en bedre konkurrenceevne, som i sidste ende viser sig som højere vækst i produktiviteten, jf. Figur 3.2.

Figur 3.2 Mekanismerne der kan føre til højere produktivitetsvækst

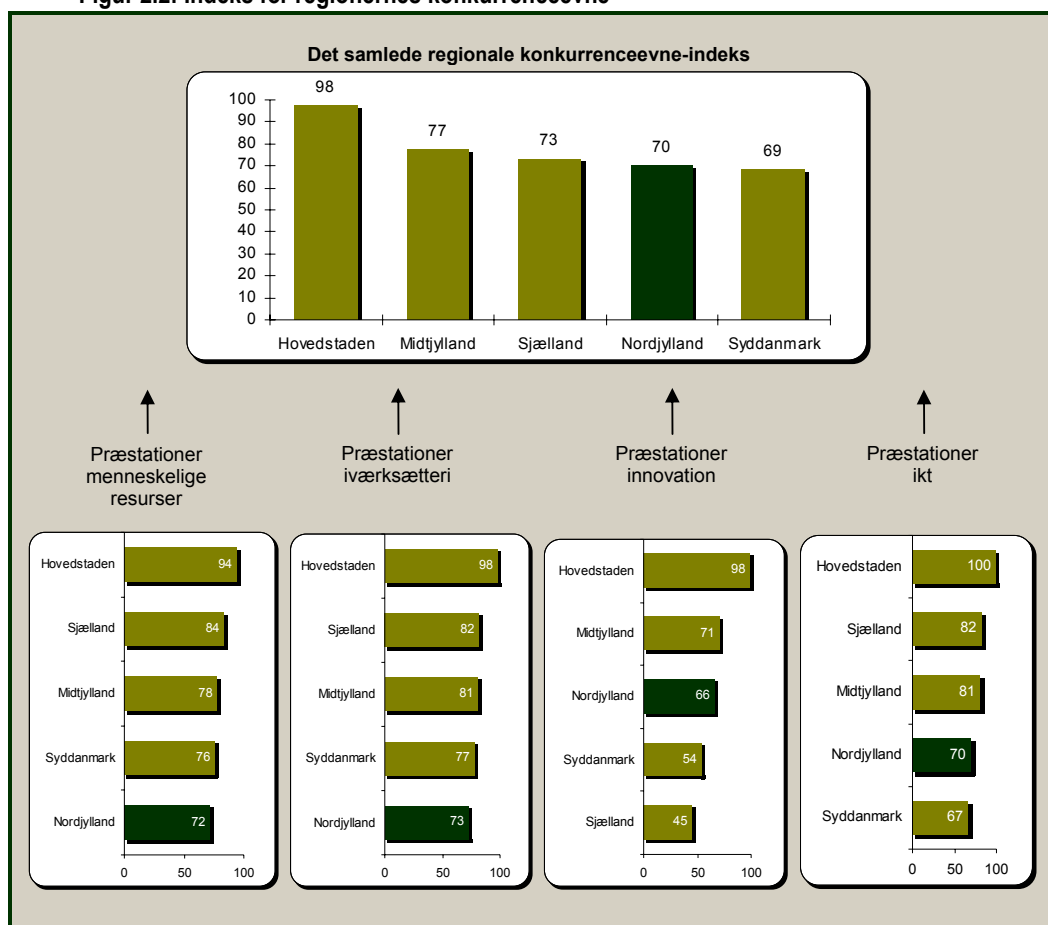

Nedenstående benchmark-analyse viser hvordan Region Nordjylland klarer sig i forhold til andre regioner på præstationer og rammebetingelser.

3.3. Regionens samlede konkurrenceevne

Nordjylland ligger samlet set på en delt sidsteplads sammen med Syddanmark når vi kigger på tværs af de fem regioners præstationer på alle de fire vækstdrivere. Regionens relative styrke er på innovationsområdet hvor Nordjyllands virksomheder klarer sig bedre end både Sjælland og Syddanmark der ligger på de to sidste pladser. Til gengæld er der pænt stykke op til innovationens nummer et og to (hvv. Hovedstaden og Midtjylland). På ikt-området er Nordjylland næstsidst foran Syddanmark. Mens Midtjylland ligger på tredjepladsen et godt stykke forud. Region Nordjyllands relative svagheder er på de menneskelige resurser og iværksætteri hvor regionen ligger sidst af de fem regioner.

Figur 2.2: Indeks for regionernes konkurrenceevne

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrenceevne-model udviklet for Indenrigs- og Sundhedsministeriet.

3.4. Menneskelige resurser – regionens relative svaghed

Region Nordjylland ligger sidst af de fem regioner når vi måler erhvervslivets præstationer på de menneskelige resurser. Og det gælder alle fire indikatorer der indgår i indekset. Det er altså en relativ svaghed for Region Nordjylland at:

Region Nordjyllands præstationer på menneskelige resurser	
÷	Uddannelse: Regionen har den laveste andel af højt uddannede af de fem regioner
÷	Højtuddannede tilflyttere: Regionen har tiltrukket relativt færre højt uddannede til regionen end andre regioner
÷	Arbejds erfaring: Regionens arbejdsstyrke har den korteste samlede erhvervs erfaring
÷	Erfarne tilflyttere: Regionen har tiltrukket relativt færre erfarne medarbejdere til regionen end andre regioner

Ser man på Region Nordjyllands rammebetingelser for menneskelige resurser finder man en del af forklaringen på de svage præstationer. Region Nordjylland har nemlig også svage rammebetingelser for menneskelige resurser, idet regionen på dette område er rangordnet som nummer 4 ud af de 5 regioner. Billedet er dog mindre entydigt end for præstationerne. Vores benchmarking af Region Nordjylland viser således at regionen har rimelige forudsætninger for at øge de menneskelige resurser gennem egne uddannelsespladser, fordi

regionen ligger nummer tre af de fem regioner målt på antallet af uddannelsespladser i forhold til befolkningsstørrelsen (foran Sjælland og Syddanmark). Kombineret med iagttagelsen af at regionen har en betydelig netto-udflytning af unge er der være et potentiale i en indsats for at holde på og tiltrække unge med en uddannelse.

En svaghed ved rammebetingelserne er at regionen vurderes af erhvervslivet som mindre attraktiv end de øvrige fem regioner og at der kun er et mellemstort udbud af fritids- og forlystelsesaktiviteter. På den anden side er der også styrker. Således er Nordjylland eksempelvis den af de fem regioner der kan tilbyde det største rådighedsbeløb til en familie med en gennemsnitsindkom, når skat og afdrag på et typisk familie-hus er betalt.

Endelig er regionens tilgængelighed med personbil lavere end i de øvrige regioner. Det skyldes primært regionens perifere beliggenhed, da regionen i øvrigt scorer højt på indikatorerne for infrastrukturen og dækningen med kollektiv transport.

Region Nordjyllands rammebetingelser for menneskelige resurser	
	Uddannelser: Har forholdsvis mange uddannelsespladser (nr. 3 af 5)
÷	Attraktivitet: Vurderes generelt som den mindst attraktive erhvervsregion, men dog med et højt rådighedsbeløb og megen byfornyelse (nr. 4 af 5)
÷	Tilgængelighed: På grund af mange perifere områder har regionen den laveste tilgængelighed af de fem regioner på trods af god infrastruktur (nr. 5 af 5)

Ud fra et erhvervsmæssigt perspektiv har Region Nordjylland en relativ velfungerende uddannelsessektor. Benchmarkingen viser at regionen ligger godt på omfanget af uddannelsespladser, og andre analyser¹² peger på at både Aalborg Universitet og regionens erhvervsskoler har høj kompetence, men spørgsmålet er om man har formået at indgå i godt samspil med regionens virksomheder.

Benchmarkingen peger på at hovedudfordringen består i at fastholde arbejdskraften. Mange højtuddannede søger væk fra regionen og få flytter til regionen, hvilket hænger naturligt sammen med regionens svage rammebetingelser inden for attraktivitet og tilgængelighed. Det bliver således en vigtig opgave i regionens vækststrategi at udvikle initiativer (fx inden for kultur, oplevelser, bymiljøer og boliger) der får regionen til at fremstå som mere attraktiv for den veluddannede arbejdskraft.

3.5. Iværksætter – the missing link

Region Nordjylland ligger også sidst blandt de fem regioner når vi måler præstationerne for iværksætter. Placeringen skyldes at der både etableres relativt få nye virksomheder i regionen og at regionen har problemer med at skabe vækst i de nye. I Nordjylland (og i Syddanmark) voksede de nystartede virksomheder langsommere over de første fire år end i de øvrige regioner. Det er særlig bekymrende idet netop det at skabe vækst i nystartede virksomheder er en af Danmarks store svagheder når man sammenligner iværksætterområdet internationalt.

Når Nordjylland samlet set kun opnår en femteplads på indekset for iværksætter så skyldes det også en lav etableringsrate. Sammenlignes med den bedste region (Hovedstaden) skal den årlige nyetableringsrate øges med mere end 50 procent i Nordjylland førend man når op på førstepladsen. Tilsvarende skal andelen af gazelle-virksomheder øges med 33 procent før man når på niveau med den bedste region (som igen er Hovedstadsregionen).

¹² Inside Consulting, Dam Jespersen ApS og Rambøll Management (2005) "Erhvervsfremme i Nordjylland før og efter Strukturreformen".

Region Nordjyllands præstationer på iværksætteri	
÷	Nyetablering: Regionen har den laveste etableringsrate af de fem regioner
÷	Vækstiværksættere: Regionen har den næstlaveste vækstrate for nystartede virksomheder
÷	Gazeller: Regionen har den mindste andel af gazelle-virksomheder. Det vil sige mindre virksomheder med særlig stærk vækstrate.

Region Nordjyllands rammebetingelser for iværksætteri er derimod gode og samlet kommer regionen her ind på en andenplads af de fem nye regioner. Regionen har haft en stor udbredelse af det offentlige erhvervsservice-system, og målt i forhold til antal virksomheder i regionen er der ydet mere erhvervsservice i Nordjylland end i andre regioner.

Målt i forhold til regionens størrelse har man også formået at tiltrække en stor mængde risikovillig kapital til regionen. Den specielle venture-kapital som er særlig rettet mod forskningsbaserede opstartsvirksomheder og mod potentielle vækstiværksættere fylder mere i regionen end i de fleste andre regioner (undtagen Hovedstaden). Her spiller regionale initiativer som fx. NOVI sandsynligvis en central rolle, om end indsatsen ikke synes at kunne aflæses direkte i vækstraten for de nye virksomheder.

Endelig er der også svagheder i den nordjyske iværksætter-maskine. Og det drejer sig om befolkningens indstilling til iværksætteri. Der er færre nordjyder der adspurgt overvejer at starte egen virksomhed end andre steder i landet. Samtidig er der også færre højtuddannede blandt opstartsvirksomhederne end i andre dele af landet (hvilket bl.a. afspejler at der generelt er relativt få højtuddannede i den nordjyske arbejdsstyrke, jf. afsnit 3.3).

Region Nordjyllands rammebetingelser for iværksætteri	
+	Erhvervsservice: Har en stor udbredelse af den offentlige erhvervsservice, der også er rimeligt godt kendt i befolkningen (nr. 1 af 5)
+	Risikovillig kapital: Målt i forhold til regionens befolkningsstørrelse er der investeret meget venture-kapital i regionen (nr. 2 af 5)
÷	Iværksætterkultur: Kun en lille del af befolkningen overvejer at starte egen virksomhed og få højtuddannede starter egen virksomhed (nr. 5 af 5)

Benchmarkingen peger på et paradoks i det nordjyske iværksættermiljø. Regionen har tilsyneladende relativt gode rammebetingelser, men de afspejler sig ikke i gode iværksætterpræstationer. Det er vanskeligt på baggrund af den generelle benchmarking at sætte fingeren på årsagen.

Noget af forklaringen kan ligge i den svage iværksætterkultur der også afspejler sig i de eksisterende mindre virksomheder. Regionen har selv iværksat analyser, der viser at mindre virksomheder har problemer med at skabe vækst pga. både ledelsesmæssige barrierer og mentale barrierer mod at vokse. Der er nu igangsat flere initiativer, der adresserer denne udfordring ("5-19 programmet" under Region Aalborg og "Accelerator" under Nordjyllands Amt).

For at komme tættere på den centrale iværksætterudfordring kunne der laves en grundigere analyse af hele iværksætterfødekæden. Fra iværksætteri i folkeskolen og erhvervsuddannelserne, over opsøgende arbejde i erhvervsservicesystemet og screening af potentielle iværksættere, til udviklingsparker, inkubatorer og adgang til kapital. Analysen vil formentlig vise at langt de fleste rammebetingelser er i orden, men at der er nogle problemer i den del af kæden, der handler om at motivere til iværksætteri og om at bringe idéer derhen hvor regionens velfungerende iværksættermaskine kan tage over.

3.6. Innovation – regionens styrke under pres?

På innovationsområdet bliver det en tredjeplads samlet for Region Nordjylland. Det skyldes at der er fx. kun er 8 procent færre innovative virksomheder i Nordjylland end i den bedste region (Hovedstaden). Samtidig har de nordjyske virksomheder foden godt indenfor på vigtige eksportmarkeder. Her er regionen bedst sammen med Midtjylland til at eksportere varer der opfylder særlige kendetegn ved "verdensklassevarer". Målt på forskningsudgifterne i forhold til regionens samlede økonomiske størrelse er Nordjylland nummer tre. Samlet vægter de to styrker på innovationsområdet således at Nordjylland scorer en tredjeplads.

Region Nordjyllands præstationer på innovationsområdet	
+	Eksportsucces: En høj eksportandel af unikke "verdensklassevarer" (delt førsteplads med Midtjylland)
+	Andel innovative: Generelt en høj andel af innovative virksomheder (delt andenplads med Midtjylland)
	Privat F&U: Erhverslivets forsknings- og udviklingsudgifter er betydeligt lavere end i Hovedstaden målt ift indkomsterne og lidt lavere end i Midtjylland (nr. 3 af 5)

Region Nordjyllands rammebetingelser for innovation har traditionelt været gode. Noget tyder dog på at andre regioner følger godt med og i flere tilfælde tilbyder bedre rammer end Nordjylland. Nordjylland står samlet som nummer fem på rammebetingelserne for innovation.

Regionens samspil mellem virksomheder og forskningsinstitutioner tegner svage. Nordjylland har dog siden de anvendte data er indsamlet igangsat en række initiativer med henblik på at styrke Aalborg Universitets samarbejde med erhvervslivet (fx Netværkscentret og diverse erhvervsrettede forskningscentre). Samtidig har der også blandt regionens øvrige videninstitutioner været en god tradition for erhvervssamspil og der ser ud til at blive videreført. For eksempel har Aalborg Tekniske Skole og Erhvervsakademi Aalborg etableret et særligt "Center for Virksomhedsrådgivning" med over 20 ansatte. Trods dette tyder indikatorerne på at andre regioner har igangsat lignende eller måske mere effektive initiativer. Dette kan der muligvis være interesse for at afdække nærmere.

Rammebetingelserne styrkes ikke af at der har været tegn på knaphed på medarbejdere med de rette kompetencer til innovation i virksomhederne. Endelig har der været flere nordjyske virksomheder der oplever mangel på finansieringsmuligheder for innovation¹³. Dette kan forstås således at der er mangel på de øvrige former for finansiering af innovationsprojekter der ikke er venture kapital¹⁴.

¹³ Tal fra Nordjyllands konjunkturbarometer bekræfter dette og de nyeste tal tyder desuden på at manglen på finansieringsmuligheder har været stigende siden 2001 og helt frem til 2004. Se: Lindegaard 2005 Præsentation på Region Aalborg Samarbejds strategidag 2005, <http://www.regionaalborg.dk>.

¹⁴ Venture kapital egner sig særligt godt til tunge innovationsprojekter hvor der foretages en stor (og muligvis usikker) investering i starten, mod et forventet stort (men usikkert) afkast.

Region Nordjyllands rammebetingelser for innovation	
÷	Samspil: Regionens erhvervsliv har et svagt samspil med forskningsinstitutionerne (nr. 5 af 5), og kendskabet til regionens institutioner kunne være bedre (nr. 4 af 5)
÷	Innovationskompetencer: En del af de innovative virksomheder udtrykker mangler på folk med rette kompetencer (nr. 5 af 5), mens virksomheder selv i rimeligt omfang gennemfører organisatoriske ændringer med henblik på innovation (nr. 3 af 5)
÷	Finansiering af innovation: Adgangen til forskningsfinansiering er dårligere end i de fleste andre regioner (nr. 4 af 5)

Indsatsen over for svaghederne på innovationsområdet hænger tæt sammen med de udfordringer der blev beskrevet under menneskelige resurser. Regionen har brug for flere højtuddannede der samlet repræsenterer en bred kompetencemæssig baggrund.

Herudover skal regionen bygge på sine styrker. Det vil sige et erhvervsvenligt universitet og erhvervsuddannelsesinstitutioner med stor erhvervmæssig rækkevidde og fokus på at udvikle nye former for samspil med erhvervslivet. Der er allerede overvejelser i regionen om at etablere særligt klyngerettede videncentre (bl.a. på fødevareområdet), og Aalborg Universitet har planer om at etablere erhvervsrettede servicecentre der kan løse konkrete problemer i virksomhederne.

Vores tidligere analyser viser konkrete initiativer har størst effekt når de udvikles i et tæt samspil med regionens vigtigste klynger. En af hovedudfordringer kan i den forbindelse være at styrke båndet mellem Aalborg Universitet og de lokale erhvervsskoler. Erhvervsskolerne har den daglige kontakt til alle de virksomheder, som ikke er innovative i dag eller måske kun er sporadisk innovative. Denne gruppe er svær at nå ind til for Aalborg Universitet. Men universitet kan hjælpe erhvervsskolerne med at opbygge videntunge faciliteter (fx til tests), og det kan indgå i de innovations- og kompetencenetværk som erhvervsskolerne etablerer i fremtiden.

3.7. Ikt – forbedringer i udsigt

På ikt-området bliver det til en fjerdeplads for Region Nordjylland. Det skyldes at regionen har haft en lidt senere udbredelse af de nye informations- og kommunikationsteknologier (fx.. virksomhedernes adgang til internet, udbredelse af hjemmesider og medarbejdere med e-mails) end i andre dele af landet. Målt på den denne parameter har regionen formodentlig indhentet det tabte, og i dag er der muligvis ikke de samme forskelle som tidligere.

Derimod tyder lidt nyere tal på at regionen også er kommet lidt senere med på den anden bølge af mere avanceret brug af ikt. Således er andelen af ikt-specialister lavere end i de andre regioner; undtagen Syddanmark som igen deler sidstepladsen med Nordjylland.

Region Nordjyllands præstationer på ikt-området	
÷	Generel udbredelse: Regionen har ligget sidst på stort set samtlige indikatorer der måler den generelle udbredelse af informations- og kommunikationsteknologi (nr. 5 af 5)
÷	Specialiseret ikt: Regionen er på en delt sidsteplads målt på andelen af ikt-specialister (nr. 3 af 5)

Region Nordjyllands rammebetingelser for ikt er kun marginalt dårligere end i Syddanmark. Regionen har samlet de dårligste rammebetingelser for ikt.

Region Nordjyllands rammebetingelser for it	
÷	Borgernes it: Målt på udbredelsen og anvendelsen af it blandt borgerne ligger Nordjylland sidst (nr. 5 af 5)
÷	Digital forvaltning: Nordjylland er næstsids på andelen af kommuner med elektronisk dokumenthåndteringssystemer (nr. 4 af 5)
÷	Generelle it-kompetencer: De generelle it-kompetencer i befolkningen er de næstlaveste (nr. 4 af 5)
÷	It-spidskompetencer: Næstlaveste andel af personer i arbejdsstyrken som har fuldført primær en IT-uddannelse (nr. 3 af 5)

Det overordnede billede er at indikatorerne på itk-området er bekymrende i lyset af den betydelige indsats der er gjort i regionen for at løfte itk-kompetencer og itk-udbredelsen. Her tænkes specielt på projektet "Det digitale Nordjylland". Det skal dog retfærdigvis sige at de fleste indikatorer er fra 2002/2003 hvor virkningen af de forskellige projekter ikke var slået fuldt igennem. Det synes heller ikke at slå igennem på tallene at regionen er relativt specialiseret inden for it-erhvervet (se kapitel 4).

3.8. Modellen bliver endnu bedre i fremtiden

Erhvervs- og Byggestyrelsen og Indenrigs- og Sundhedsministeriet har indgået et samarbejde med Inside Consulting og Copenhagen Economics om at videreudvikle Den Regionale Konkurrenceevne-model.

Målet med udviklingsprojektet er at stille et værktøj til rådighed for regionerne som opfylder følgende formål:

- Det skal være muligt for de enkelte regioner *årligt* at benchmarke sig med andre regioner og at følge udviklingen i egne styrker og svagheder
- Datagrundlaget skal være tilstrækkeligt til at også mindre regioner kan bruge modellen og at fx de regionale vækstfora kan benchmarke forskellige delregioner (herunder udkantsområder) med sammenlignelige regioner
- Modellen skal omfatte alle relevante regionale rammebetingelser og give et dækkende billede af erhvervslivets præstationer inden for de fire vækstkilder.

Ovenstående er ikke i fuldt omfang muligt i den hidtidige udgave af modellen der baserer sig på eksisterende regionale data og som er udviklet med et lidt andet sigte: Nemlig at kortlægge de fire vækstkilders samlede betydning for den regionale vækst¹⁵.

Den nye model er nu færdigudviklet. Erhvervs- og Byggestyrelsen vil i løbet af efteråret indsamle data til modellen, og modellens indikatorer forventes at kunne bruges af de regionale vækstfora primo 2006.

Den nye model vil bl.a. kunne bruges til at afdække interne forskelle i regionerne. Herudover vil det i den nye model være muligt at sammenligne forskellige typer af delregioner – fx universitetsbyregioner, byregioner og udkantsregioner – på tværs af landet. Hermed kan man også sammenligne områder med nogenlunde sammenlignelige grundforudsætninger og derigennem fx. belyse om Midtjyllands udkantsområder klarer sig bedre eller dårligere end udkantsområder i andre regioner.

¹⁵ Se rapporten "Regionernes konkurrenceevne" som Copenhagen Economics og Inside Consulting udarbejdede for Indenrigs- og Sundhedsministeriet i januar 2004.

Herudover vil regionerne kunne bruge den nye model til at benchmarke en række vigtige politikområder, hvor der i dag ikke er data. Det gælder for eksempel:

- samarbejde mellem erhvervsskoler og virksomheder
- udbuddet af relevant lederuddannelse
- iværksætteres adgang til mentorer og rådgivning i internationalisering
- privat iværksætterrådgivning samt kvaliteten af både den offentlige og private iværksætterrådgivning
- iværksætter i uddannelserne
- regionernes udbud af særlige videncentre og udviklingsparker
- matchmaking mellem videninstitutioner og erhvervsliv
- lokale videninstitutioners it-kompetencer.

Også når det gælder indikatorer for erhvervslivets præstationer vil modellen blive forbedret¹⁶.

¹⁶ Læs mere om den nye model på www.ebst.dk eller www.reglab.dk.

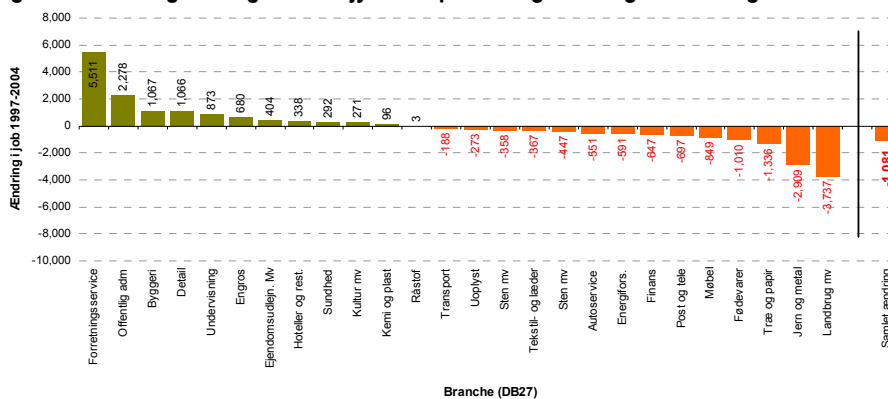
Kapitel 4 Den erhvervmæssige specialisering

Region Nordjyllands erhvervmæssige styrker skal findes blandt de klynger hvori regionen er specialiseret. Udviklingen i disse klynger *kan* meget vel afgøre hvordan det går med hele regionens økonomi. Og som beskrevet i kapitel 3 kan der være synergieffekter i indsatsen inden for de fire centrale vækstkilder hvis den tilrettelægges med udgangspunkt i netop de erhvervsområder hvor Nordjylland er specialiseret. Derfor fokuserer dette afsnit på i hvilke klynger regionen er specialiseret.

4.1. Den erhvervmæssige udvikling

Region Nordjylland mistede i alt omkring 1.000 jobs i perioden 1997 til 2004. Samtidig skete der en forandring af den erhvervmæssige sammensætning af regionens beskæftigelse hvor mere end 7.000 nye jobs blev skabt inden for to sektorer: Offentlig administration og forretningsservice. Samtidig blev mere end 6.000 jobs nedlagt i to andre sektorer: Jern- og metalindustrien og landbrug, jf. Figur 4.1.

Figur 4.1 Ændringer i Region Nordjyllands private og offentlige beskæftigelse 1997-2004

Kilde: Copenhagen Economics pba Danmarks Statistiks Registrerede Arbejdsmarkedsstatistik (RAS)

Dette billede er ikke meget anderledes end det billede man finder andre steder i landet. Sammenholder man udviklingen i Nordjylland med udviklingen i Danmark under ét så er det de samme to sektorer der har skabt flest job. Dog har begge sektorer lidt større vækst end på landsplan.

Nedgangssektorerne går også igen på landsplan. Det er altså de samme to sektorer der på landsplan har oplevet den største nedgang i beskæftigelsen. Dog er nedgangen på landsplan mindre end for Nordjylland. Hvis de procentvise ændringer overføres til Nordjylland, så ville de to væsentligste nedgangssektorer (jern- og metalindustrien og landbrug) kun have mistet ca. 6.500 jobs, mens regionen faktisk mistede ca. 6.000 i perioden. Det skal understreges at der er

store interne forskelle i regionen ift. hvilke erhverv der er gået frem og hvilke der er gået tilbage.

Der er også store forskelle i den økonomiske betydning af de forskellige sektorer og brancher. Nogle erhverv er mest rettet mod den lokale efterspørgsel. Det gælder for eksempel store dele af detailhandlen og de mindre service- og håndværksvirksomheder. Disse virksomheder betjener for en stor dels vedkommende næsten kun kunder fra det lokale område og udviklingen i disse erhverv afhænger mest af alt af om regionens borgere har "penge på lommen". Vi kalder sådanne erhverv for *de lokale erhverv*.

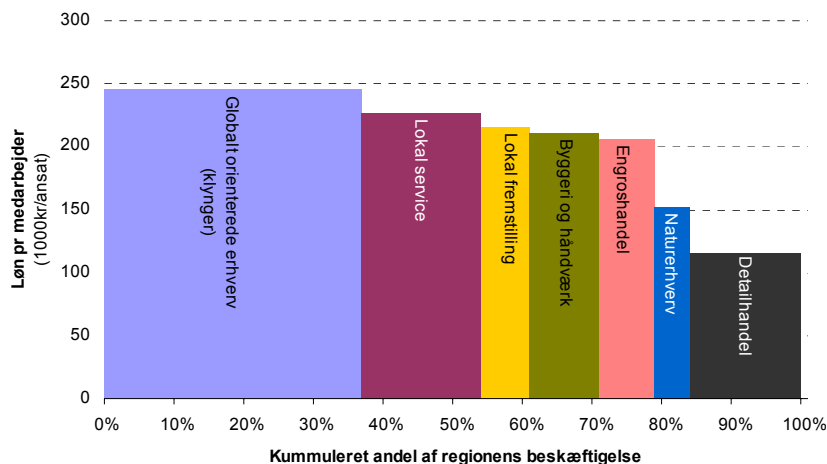
Mange af de fiskeriafhængige dele af regionen kender til denne sammenhæng. Når det går godt for fiskerne, så mærkes det i detailhandlen, på kroer og restauranter, og håndværkerne får travlt med ombygninger og tilbygninger. De lokale erhverv går frem når der bliver hivtet mange fiske i land.

Andre erhverv retter sig mod markeder uden for regionen, uden for landets grænser og nogle endda på det globale marked. Disse virksomheder lever af at kunne levere produkter og ydelser til verdensmarkedet, og deres udvikling afhænger af om de kan udvikle nye produkter og serviceydelser som ikke blot kan kopieres og sælges billigere af andre. Deres rolle for den regionale økonomi svarer til fiskerens. De globalt orienterede virksomheder hiver nutidens fisk i land i form af kontrakter på det store marked uden for regionen. Og går det godt for disse erhverv smitter det af på de lokale erhverv. Vi kalder dem for *de globalt orienterede erhverv*. Heri ligger alene det faktum at en række af regionens erhverv har en stor del af deres omsætning uden for regionen, og i mange tilfælde vil det også sige uden for landets grænser.

De globalt orienterede erhverv er desuden kendetegnet ved en stor "multiplikator-effekt". Det vil sige at de typisk trækker megen afledt (indirekte) beskæftigelse med sig i andre erhverv. Det skyldes at de globale erhverv ofte benytter specialiserede underleverandører i regionen som dermed påvirkes positivt af en fremgang i de globalt orienterede erhverv. Fordi fremgang i de globale erhverv smitter af på de lokale erhverv, men ikke i samme grad omvendt, så er det helt centralt for regionens erhvervsudvikling at fokusere på de globalt orienterede erhverv.

I Figur 4.2 nedenfor har vi opdelt det private erhvervsliv i tre overordnede grupper: Den første gruppe er de globalt orienterede erhverv. De udgør ca. 35 procent af den private beskæftigelse i Nordjylland. Den næste gruppe er de lokale erhverv som udgør knap 60 procent af beskæftigelsen. Den resterende del af den private beskæftigelse ca. 5 procent, findes i regionens naturresursebaserede erhverv (kaldet "naturerhverv" i figuren).

Figur 4.2 Sammensætningen af det private erhvervsliv i region Nordjylland

Copyright © Copenhagen Economics 2005

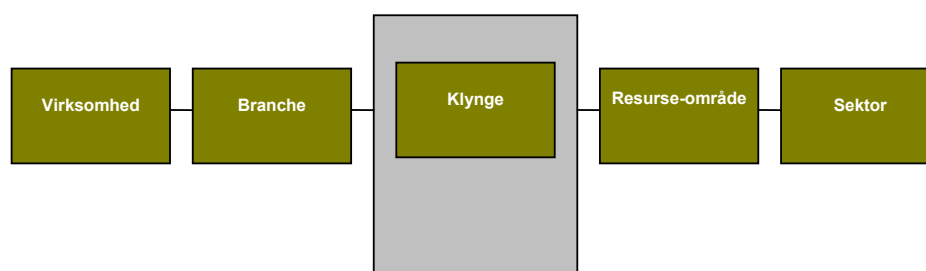
Kilde: Copenhagen Economics' klyngedatabase

Figuren på den foregående side viser også at de globalt orienterede erhverv har højere gennemsnitslønninger end de øvrige dele af økonomien. En simpel sammenligning viser at de globalt orienterede erhverv ligger ca. 30 procent over lønningerne i de lokale erhverv. Det er et tegn – men ikke noget endegyldigt bevis - på at de globale erhverv skaber højere værdi end de lokale erhverv. De naturresursebaserede erhverv (landbrug, fiskeri, kalkbrud og lign.) ligger betydeligt under såvel de globale som de fleste lokale erhverv.

4.2. Hvad er erhvervsklynger?

Klynger er en ny måde at anskue den regionale økonomi på, og klynger er mere og andet end de sædvanlige brancher og erhverv. Klynger er karakteriseret ved fysisk nærhed og geografisk koncentration virksomheder, myndigheder og videninstitutioner¹⁷. Hvor tæt man skal være lokaliseret på hinanden for at få fordelene til at opstå varierer fra klynge til klynge. Der er ofte tale om virksomheder med tætte indbyrdes relationer. Det kan være via leverandør-underleverandør aftaler, samarbejde om udviklingsprojekter eller andre former for fælles initiativer som er for store for den enkelte virksomhed, men som er lønsomme hvis de arrangeres af flere virksomheder på en gang.

Figur 4.3 Klynger er en ny måde at anskue den regionale økonomi på

Den økonomiske intuition bagved klyngeargumentet er at virksomheder som er lokaliseret tæt på hinanden, kan udnytte en række fordele som spredte virksomheder ikke har mulighed for at udnytte.

¹⁷ I Erhvervsfremmestyrelsen (2001) er klynger defineret som "en gruppe af virksomheder, som via deres indbyrdes relationer skaber fælles kompetencer, der gør dem i stand til at producere med relativt høje præstationer i form af indtjening, indkomst og beskæftigelse"

Box 2: Internationalt anerkendte cluster-mapping metoder

Copenhagen Economics har for første gang anvendt internationalt anerkendte cluster-mapping metoder i Danmark. Det regionale "cluster mapping" projekt for Danmark trækker på erfaringer fra USA, hvor professor Michael Porter og hans team ved Harvard Business School har stået i spidsen for et længerevarende forskningsprojekt. Vi har benyttet de offentliggjorte artikler og analyser på amerikanske data som inspiration til udviklingen af den danske metode¹⁸. Metoden er dog også forbedret på områder hvor vi har bedre data i Danmark.

Projektets hovedresultater kan opsummeres således:

1. Identificering af globalt orienterede erhverv
Opdeler samtlige erhverv i:

	Andel af den private beskæftigelse
a) Ca. 200 Globalt orienterede erhverv	ca. 36%
b) Lokale erhverv	ca. 61%
c) Naturresursebaserede erhverv	ca. 3%
2. Gruppering af erhverv til klynger:
Analyse af interaktionen mellem de globalt orienterede erhverv danner 26 nye klynger ("traded clusters")

Det er disse 26 globalt orienterede klynger der danne udgangspunkt for analyserne af regionernes erhvervsmæssige styrker og svagheder. De identificerede 26 klynger (eller sammenhængende erhvervsområder) er:

Fødevarer	Byggematerialer	Plast	It service
Film & tv	Stål & jern	Glas & vinduer	It fremstilling
Forretningsservice	Maskiner	Telekommunikation	Mekatronik
Tekstil	Transportmidler	Bøger & blade	Musik & spil
Papir & pap	Turisme	Medico	Træ & møbler
Kemisk	Avanceret teknik	Videntung service	Farma
Logistik	Mejeri		

Vi benytter denne gruppering til en analyse af de erhvervsmæssige styrker og svagheder i den kommende region Nordjylland. Sammensætningen af klyngerne fremgår projektets metoderapport.

Kilde: Copenhagen Economics

I den anvendte klyngedatabase er de godt 200 globalt orienterede erhverv grupperet til 26 klynger af sammenhængende virksomheder. Groft sagt er virksomhederne sat sammen i klynger der går på tværs af de traditionelle erhvervsinddelinger på baggrund af virksomhedernes samlokaliseringmønstre i den danske geografi. Det vil sige at vi grupperer typer af virksomheder sammen hvis vi kan se at de oftest lokaliserer sig samme i samme lokalområde. Dernæst har vi også brugt data for jobmobiliteten imellem klyngernes virksomheder til at identificere klynger der deler en fælles pulje af medarbejdere og dermed en fælles videnbase.

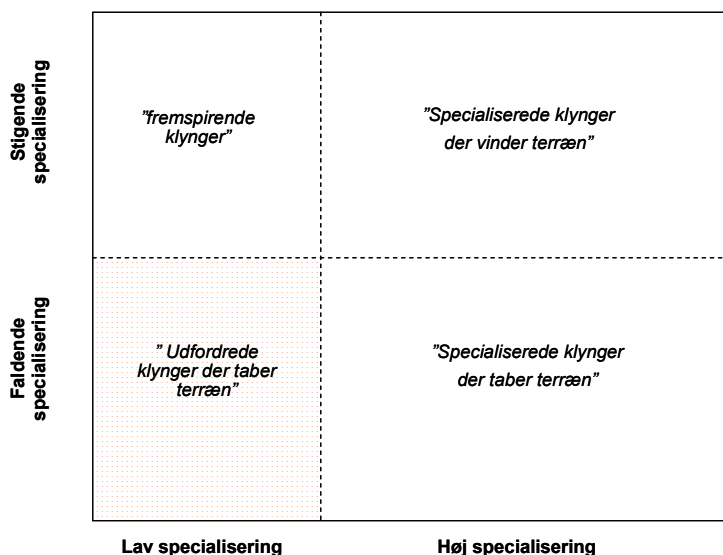
4.3. Nordjyllands klynger

Vi vil nu introducere klyngetankegangen ved at præsentere et kort over regionens klynger og forklare hvad figurene peger på af erhvervsmæssige specialiseringer samt hvor regionen evt. har spirende klynger på vej frem.

¹⁸ Vi inddrager ikke amerikanske forskere direkte i projektet, men vi inddrager den efterhånden omfattende internationale litteratur på området som guidelines for projektet (se vedlagte litteraturliste og litteraturnemgang – på engelsk). Vores metode vil på nogle punkter afvige fra den amerikanske fordi vi i Danmark har bedre data. På andre områder har vi dårligere data end i USA, så derfor består en del af udviklingsarbejdet i at inddrage det bedste fra de "to verdener".

Figur 4.5 giver et billede af hvordan de 26 klynger ser ud i Region Nordjylland. Figuren viser hvilke klynger regionen er specialiseret i. Samtidig illustrerer figuren, hvordan de har klaret sig i regionen i perioden fra 1995 til 2004 i forhold til andre steder i landet. Nedenstående figur 4.4 skal ses som en hjælp til forståelse af regionens klyngeplot i figur 4.5.

Figur 4.4 Vi ser nu på udviklingen i klynger vha simple plots som dette...

På den vandrette akse vises hvor stor en andel af landets samlede klyngebeskæftigelse inden for hver af de 26 klynger der findes i regionen. På den lodrette akse er angivet i hvilken udstrækning regionen har øget eller reduceret sin andel af landets samlede beskæftigelse i den pågældende klynge i perioden 1995-2004. Endelig angiver størrelsen af de enkelte bobler i figuren, om den enkelte klynge fylder lidt eller meget i den samlede beskæftigelse i regionen.

Den lodrette stiplede linie midt i diagrammet viser, at Region Nordjylland tegner sig for knap en tiendedel af landets samlede beskæftigelse (10,4%). Klynger der placerer sig til højre for denne linie er dem som Region Nordjylland er specialiseret inden for. Det vil sige områder hvor regionen tegner sig for en relativ stor andel af klyngen.

Den stiplede vandrette streg midt i diagrammet illustrerer at der stort set ikke er ændret på Region Nordjyllands andel af landets samlede beskæftigelse fra 1995 til 2004¹⁹. Klynger der ligger over denne linie har vundet "markedsandele" i forhold til resten af Danmark.

Farverne på boblerne i Figur 4.5 viser om klyngens beskæftigelse i alt er vokset hurtigere end den samlede beskæftigelse i landet (grøn), som landsgennemsnittet eller lidt svagere beskæftigelsesvækst (gul) eller langsommere end den samlede beskæftigelsesvækst (rød). Der er således et godt udgangspunkt hvis man har mange, store og grønne bobler i det grønne felt øverst til højre i figuren.

Nordjylland har en del klynger i den øverste højre del af plottet. Der er også flere af dem der fylder relativt meget i den nordjyske økonomi; fx. fødevarer, træ og møbel og maskinindustri. Dette er altså de klynger som Nordjylland både er specialiseret i og hvor man har oplevet stigende beskæftigelsesandele i inden for Danmark. Til gengæld er ingen af disse grønne. Det

¹⁹ Fra 1995 til 2004 er der tale om et fald i andel af landets beskæftigelse på 0,1 procent-point.

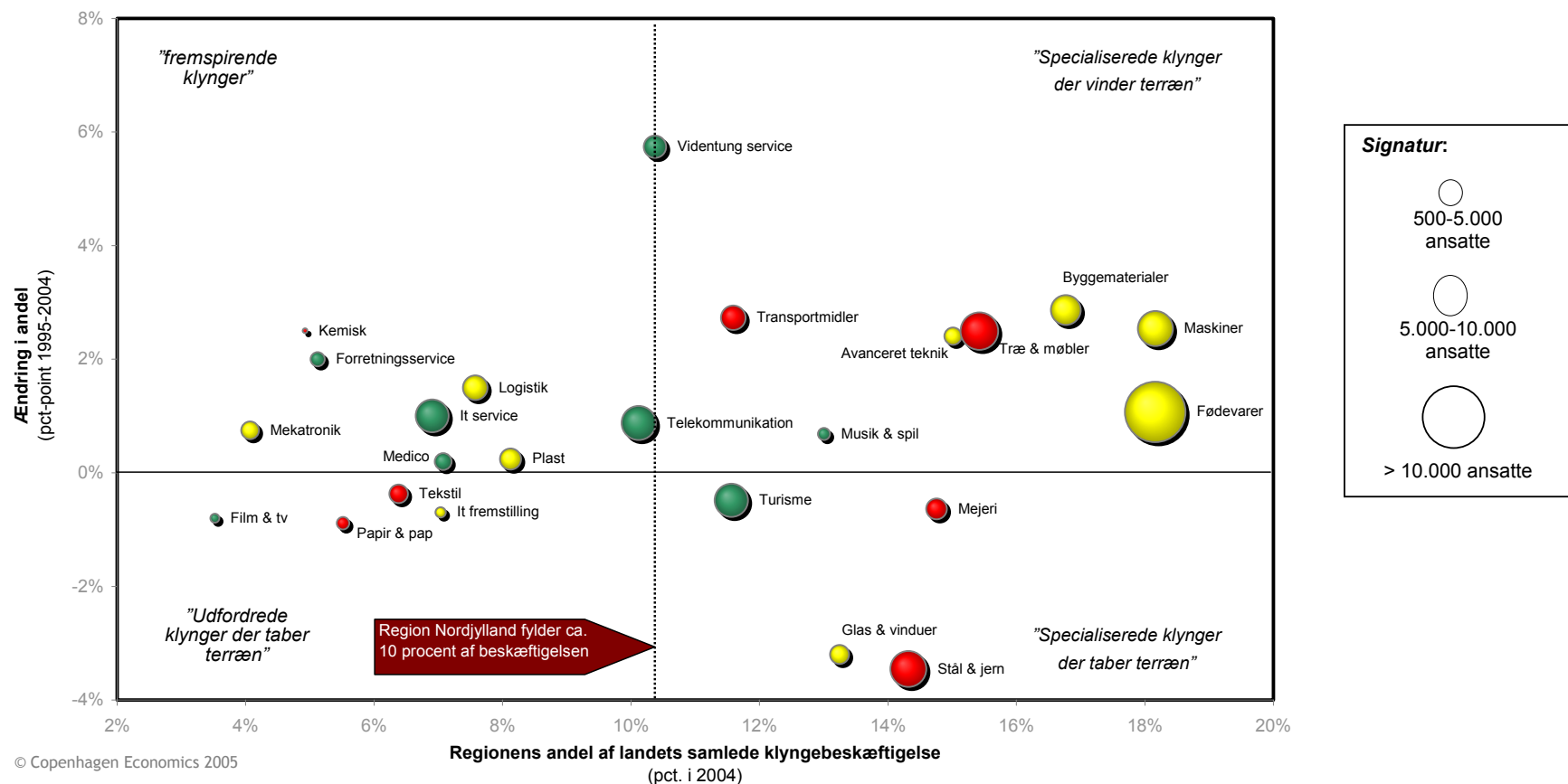
vil sige at man er specialiseret - og øger sin specialisering - inden for klynger der vokser langsommere eller på linie med den samlede beskæftigelsesudvikling i Danmark. Man vinder så at sige andele på et vigende marked.

Der er dog også nogle af de grønne klynger der er på vej ind i det øverste højre hjørne. Det gælder videntung service og telekommunikation, samt it-service. Dette er alle klynger som på landsplan har udvist høj beskæftigelsesvækst. Og som det fremgår af boblens størrelse, så fylder de allerede en del i den nordjyske økonomi i dag. Det tegner ydermere lovende at Nordjylland oplever stigende andele i disse klynger. Selvom Nordjylland ikke i dag er specialiseret i disse klynger – og dermed ikke kan betegne dem som regionale styrkepositioner sammenlignet med andre danske regioner – så har regionen øget sin andel af disse klynger over perioden. Fortsætter denne tendens, så vil videntung service og telekommunikation²⁰ om få år bevæge sig over i gruppen af nordjyske specialiseringer.

Kigger vi lidt nedad i diagrammet finder vi til højre fire klynger hvor regionen er specialiseret, men hvor man har tabt andele i forhold til andre danske regioner over perioden. Det gælder stål & jern, mejeri, glas og vinduer samt turismen. Selvom stål & jern-klyngen i Nordjylland har mistet knap 2.800 job siden 1995, så er det fortsat en regional specialisering, men hvis ikke udviklingen ændres vil denne specialisering falde bort.

²⁰ Den nuværende klyngegruppering rammer ikke helt præcist på den nordjyske mobilkommunikationsklynge, og derfor vil den klynge, som i plottet benævnes "telekommunikation" sandsynligvis undervurdere mobilklyngens betydning for Nordjylland. Dette er et punkt vi håber at kunne arbejde videre med i samarbejde med regionen.

Figur 4.5 Klyngeplot - Nordjyllands beskæftigelsesmæssige klyngepecialisering og vækst 1995-2004

Kilde: Copenhagen Economics' klynge-database udviklet for Erhvervs- og Byggestyrelsen samt Ringkjøbing, Viborg og Århus amter.

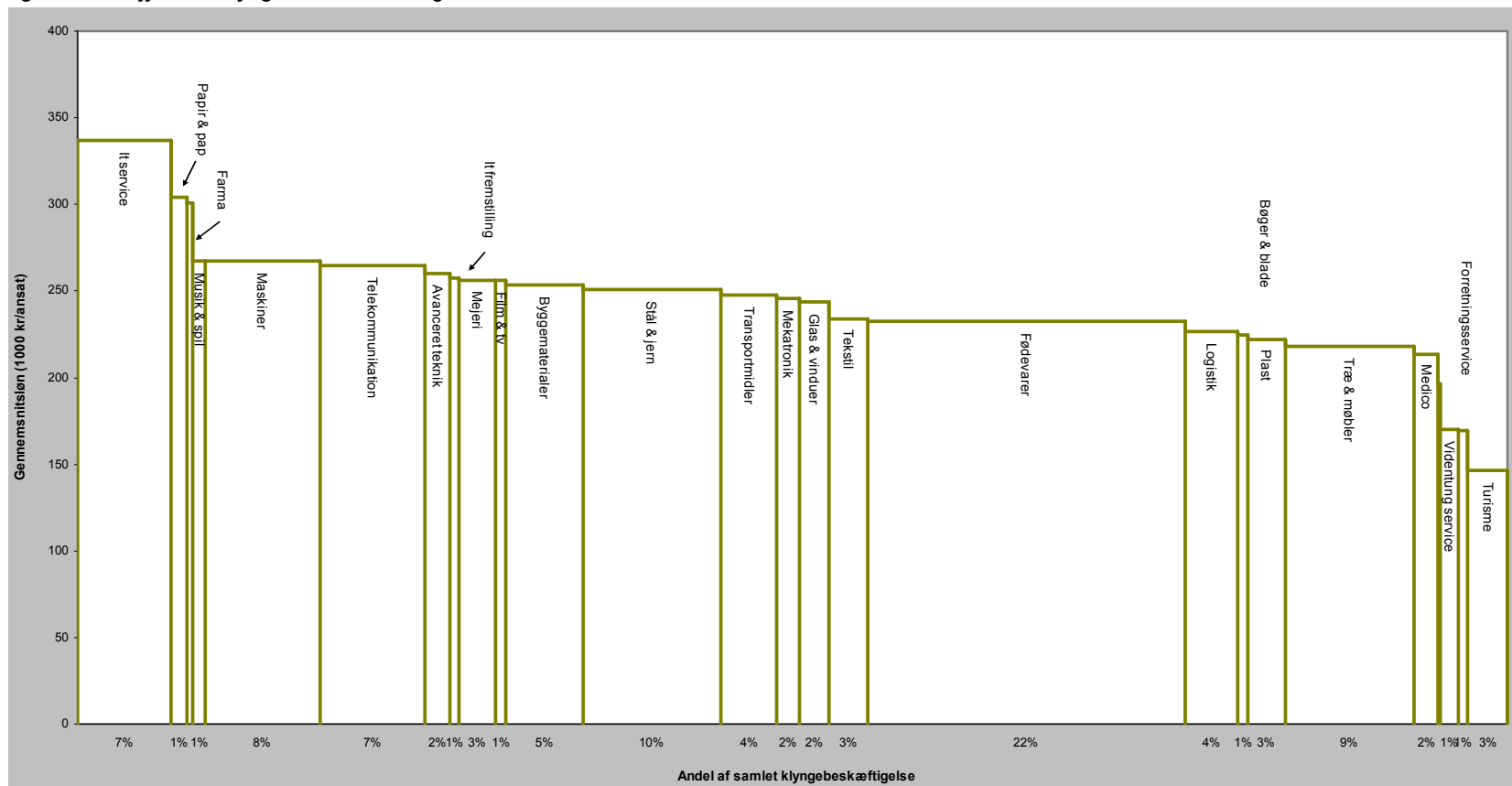
Note: Figuren er dannet på baggrund af beskæftigelsen for arbejdssteder i den kommende Region Nordjylland. Boblernes størrelse angiver beskæftigelsens størrelse i regionens klynge. Boblernes farve angiver klyngens vækst på landsplan. Grønne har haft stigende beskæftigelse, gule har haft uændret beskæftigelse eller svag tilbagegang. De røde klynger tabte beskæftigelse på landsplan (men ikke nødvendigvis i regionen) over perioden. Klynger med under 500 ansatte i regionen er udeladt af diagrammet.

Den efterfølgende Figur 4.6 supplerer klyngeplottet i Figur 4.5 idet den viser klyngernes andel af regionens beskæftigede inden for globalt orienterede virksomheder som bredden af søjlerne og gennemsnitslønnen for klyngen som højden på søjlerne.

I en målrettet indsats overfor klyngerne gælder det således om enten at gøre de 'høje' områder bredere eller at gøre de 'brede' områder højere - altså at få dem, der har en høj løn pr. ansat til at fylde noget mere (flere ansatte) eller at få de områder der beskæftigelsesmæssigt fylder meget, til at få en højere løn pr. ansat.

For eksempel understøtter figuren at it-service som er en af de fremspirende klynger i Nordjylland, også er interessant ud fra den indkomstskabende vinkel. Denne klynge har den højeste gennemsnitsløn af de nordjyske klynger. Turismen i den anden ende af skalaen har den laveste gennemsnitsløn.

Figur 4.6 Nordjyllands klyngesammensætning

Kilde: Copenhagen Economics' klynge database udviklet for Erhvervs- og Byggestyrelsen samt Ringkjøbing, Viborg og Århus amter.

Den opmærksomme læser vil sikkert have bemærket at klyngeplottet i Figur 4.5 viser hvordan udviklingen er gået i forhold til udviklingen i andre regioner. Derfor kan figuren ikke vise om den faktiske beskæftigelse er gået op eller ned i den enkelte klynge. Tabel 4.1 viser dette.

Den første gruppe af klynger i Tabel 4.1 er dem med specialisering og stigende andele. Det vil sige klyngerne øverst til højre i klyngeplottet (det grønne felt). I denne gruppe er der skabt 1.775 arbejdspladser i perioden. Den næste gruppe findes til højre under stregen. Det er klynger på vej væk for Region Nordjylland. Disse klynger er etablerede klynger i tilbagegang (dvs. specialiserede klynger, men med faldende andele). Disse klynger har mistet godt 3.500 arbejdspladser over de sidste ti år; heraf 2.800 i stål og metalklyngen.

Tabel 4.1 Ændringer i den faktiske beskæftigelse i Nordjyllands klynger 1995-2004

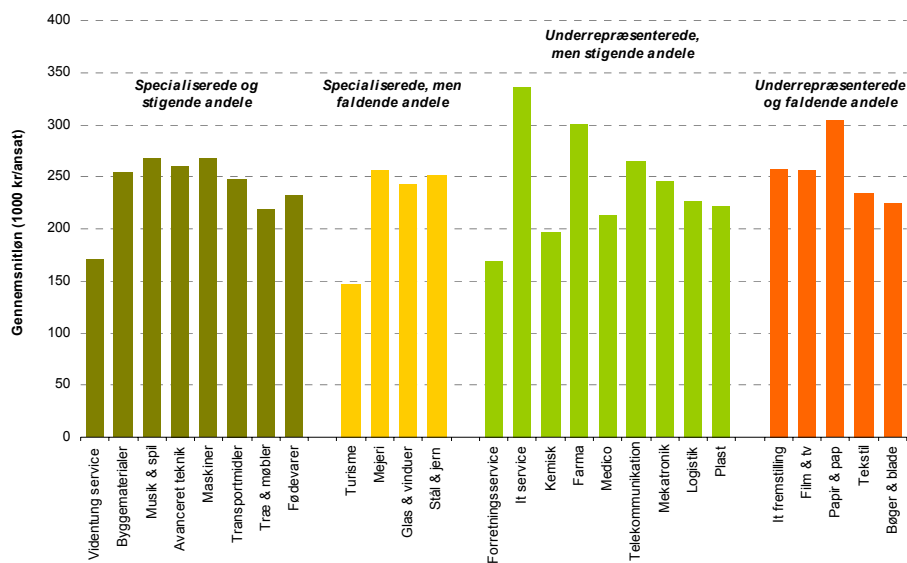
Klynge	Regionen		Absolutte jobvækst 1995-2004	Relative jobvækst % 1995-2004
	1995	2004		
Specialisering og stigende andele				
Videntung service	662	1.877	1.215	183,5%
Byggematerialer	2.802	3.273	471	16,8%
Musik & spil	460	532	72	15,7%
Avanceret teknik	985	1.132	147	14,9%
Maskiner	4.175	4.477	302	7,2%
Transportmidler	2.111	2.252	141	6,7%
Træ & møbler	5.067	5.178	111	2,2%
Fødevarer	14.110	13.426	-684	-4,8%
			1.775	
Specialisering, men faldende andele				
Turisme	4.082	4.085	3	0,1%
Mejeri	1.895	1.601	-294	-15,5%
Glas & vinduer	1.828	1.322	-506	-27,7%
Stål & jern	7.452	4.660	-2.792	-37,5%
			-3.589	
Underrepræsenteret, men stigende andele				
Forretningservice	328	763	435	132,6%
It service	2.400	3.967	1.567	65,3%
Kemisk	57	91	34	59,6%
Farma	215	270	55	25,6%
Medico	898	1.064	166	18,5%
Telekommunikation	3.629	4.262	633	17,4%
Mekatronik	978	1.144	166	17,0%
Logistik	2.002	2.242	240	12,0%
Plast	1.603	1.673	70	4,4%
			3.366	
Underrepræsenteret og faldende andele				
It fremstilling	430	404	-26	-6,0%
Film & tv	349	316	-33	-9,5%
Papir & pap	806	596	-210	-26,1%
Tekstil	1.807	1.292	-515	-28,5%
Bøger & blade	524	300	-224	-42,7%
			-1.008	
Klynger i alt	61.655	62.199	544	0,9%

Kilde: Copenhagen Economics' klyngedatabase

Den næste gruppe er klynger på vej frem (øverst til venstre i figuren). Disse klynger har skabt omkring 3.500 jobs. Og der er udsigt til flere da mange af disse klynger er hastigt på vej frem. Endelig er der gruppen nederst til venstre. Disse klynger virker måske mindre interessante.

Figuren nedenfor viser klyngernes lønniveau når man følger inddelingen og rangordningen fra højre side i Tabel 4.1.

Figur 4.7 Lønninger i Nordjyllands klynger

4.4. Konklusion om erhvervsstrukturen

Klyngeplottet for Nordjylland tegner umiddelbart et positivt billede med stigende andele i væsentlige klynger inden for blandt andet fødevarer, træ og møbel og byggematerialer. Derudover er flere af de hurtigt voksende klynger på vej til at vinde fodfæste i regionen.

Samtidig bør det understreges at klyngeplottet blot er en indledning til arbejdet med regionens strukturelle forandring. Formålet med analysen på dette stadie er at fremstille et faktabaseret beslutningsgrundlag til at stimulere en diskussion af klyngetankegangens relevans for regionen. Analysen vil også kunne benyttes som grundlag for at diskutere hvilke klynger det kunne være interessant at vide mere om. Klyngeanalysen giver således et første, forsigtigt bud på hvad der er de væsentligste klynger i regionen (nuværende og fremspirende).

Bilag 1: De fem regioners økonomiske udvikling

Dette bilag dokumenterer udviklingen i de fem kommende danske regioner på centrale regionaløkonomiske data for perioden fra 1993 til 2004. Bilaget omfatter figurer der viser:

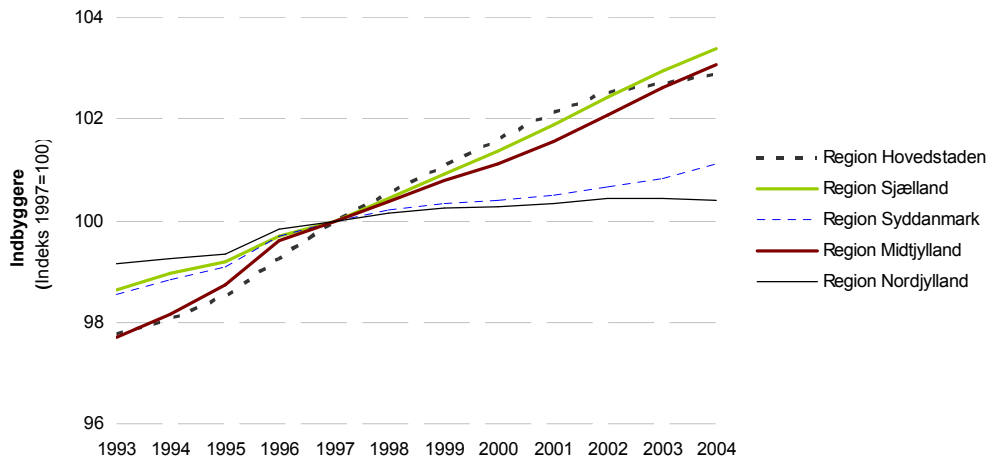
- Indekseret befolkningsudvikling 1993-2004 (1997=100)
- Demografisk udvikling 1993-2004
- Indekseret udvikling i beskæftigelsen 1993-2004 (1997=100)
- Udvikling i erhvervsfrekvens 1993-2004
- Udvikling i ledighed 1993-2004
- Udvikling i produktivitet 1993-2003
- Indekseret udvikling i produktivitet 1993-2003 (1997=100)
- Andel offentligt ansatte i 2004

Samtlige data er indsamlet fra Danmarks statistik på www.statistikbanken.dk.

De fem regioners økonomiske udvikling

Figur A viser udviklingen i befolkningens størrelse i de 5 regioner i perioden 1993-2004. Figuren viser udviklingen som indeks med 1997 som indeks 100. Indbyggertallet er voksende i alle 5 regioner i perioden. Dog er indbyggertallet i Nordjylland stagnerende fra 1997.

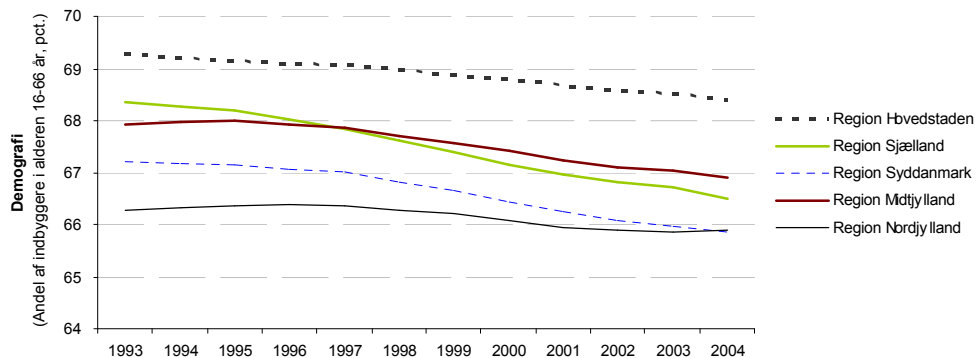
Figur A Indekseret befolkningsudvikling 1993-2004 (1997=100)

Kilde: Danmarks Statistik

Den demografiske udvikling i perioden 1993-2004 er beskrevet ved andelen af alle indbyggere i regionen som er i alderen 16-66 år. Denne andel er faldende for alle regioner i perioden. Hovedstaden havde i 2004 med 68 pct. den højeste andel mens Nordjylland og Syddanmark med 66 pct. havde de laveste andele.

Figur B Demografisk udvikling 1993-2004

Kilde: Danmarks Statistik

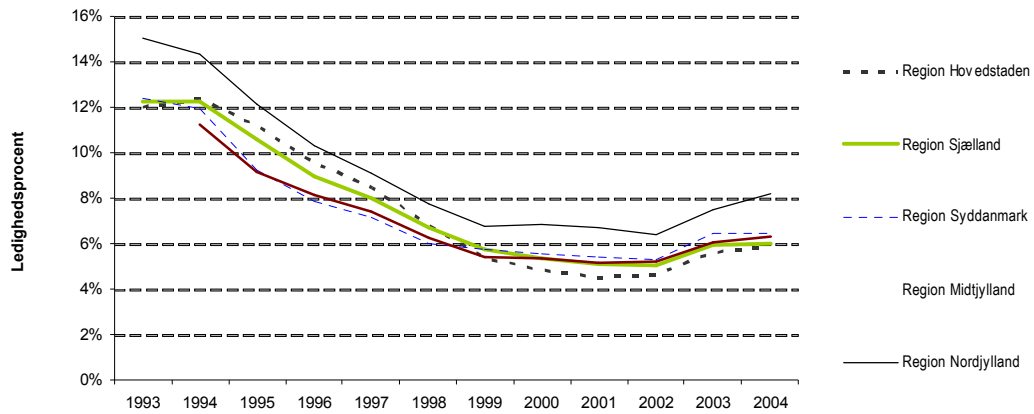
Figur C viser den indekserede udvikling i beskæftigelsen i perioden 1993 til 2004 med 1997 som indeks 100. Beskæftigelsen steg i de 5 regioner fra 1994 til 2002. Syddanmark og Nordjylland oplevede dog stagnerende beskæftigelse i fra 1999 frem til 2002. I de to år fra 2002 har beskæftigelsen i alle regioner været faldende.

Figur C Indekseret udvikling i beskæftigelsen 1993-2004 (1997=100)

Ledigheden, som er defineret ved andelen af personer i arbejdsstyrken der er uden arbejde, er faldet i alle regioner fra 1993 til 2004. Nordjylland har den højeste ledighedsprocent i alle årene. I 2004 er denne 8,2 pct. mens den i de øvrige regioner er omkring 6 pct.

Figur E Udvikling i ledighed 1993-2004

Kilde: Danmarks Statistik

Produktivitetsudviklingen er beskrevet ved udviklingen i regionens erhvervsindkomst i 1000 kr. pr. beskæftiget. For at kunne sammenligne udviklingen gennem perioden er produktiviteten udregnet i faste (2004) priser. Produktiviteten er steget i alle regioner i perioden 1993 til 2004. Figur F viser dog at produktiviteten er højest i hovedstadsregionen og lavest i Nordjylland i alle årene. Således havde København i 2004 en erhvervsindkomst på 293.000 pr. beskæftiget mens Nordjylland havde en erhvervsindkomst på 254.000 pr. beskæftiget.

Figur F Udvikling i produktivitet 1993-2003

Figur G viser den indekserede udvikling i produktiviteten i perioden 1993 til 2003. Figuren viser at produktiviteten er øget i alle regioner i perioden og at ingen regioner har oplevet en markant forskellig produktivitetsudvikling. Produktiviteten udviser en faldende tendens mod slutningen af perioden.

Figur G Indekseret udvikling i produktivitet 1993-2003 (1997=100)

Bilag 2: Dekomponeringsanalyser 1993 og 2003

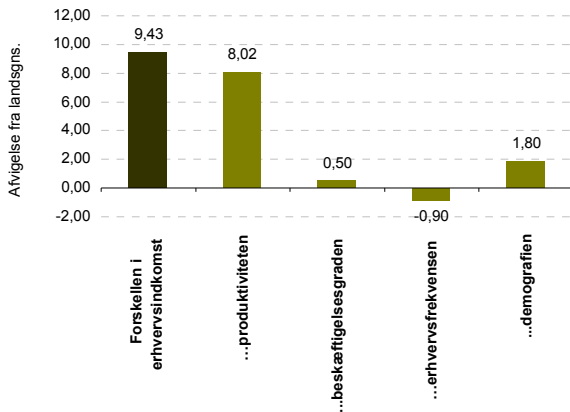
Dette bilag viser dekomponeringerne af afvigelser fra den landsgennemsnitlige indkomst for de fem kommende regioner. Bilaget omfatter figurer der viser:

- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Hovedstaden i 1993
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Hovedstaden i 2003
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Sjælland i 1993
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Sjælland i 2003
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Syddanmark i 1993
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Syddanmark i 2003
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Midtjylland i 1993
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Midtjylland i 2003
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Nordjylland i 1993
- Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i Region Nordjylland i 2003

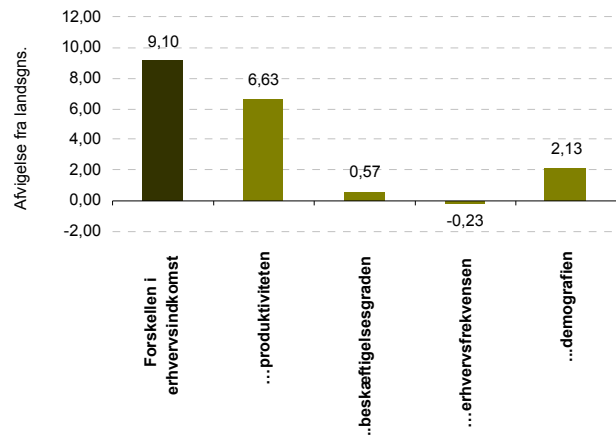
Samtlige data er indsamlet fra Danmarks statistik på www.statistikbanken.dk. Dokumentation af metoden til de anvendte dekomponeringer er tilgængelige ved henvendelse hos Copenhagen Economics.

Bidrag til forskellen i erhvervsindkomsten i ...

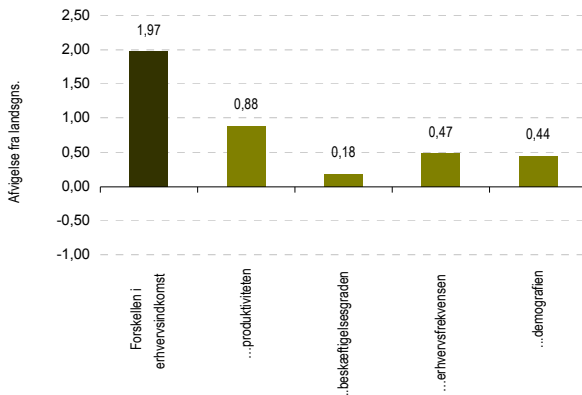
Hovedstaden 1993

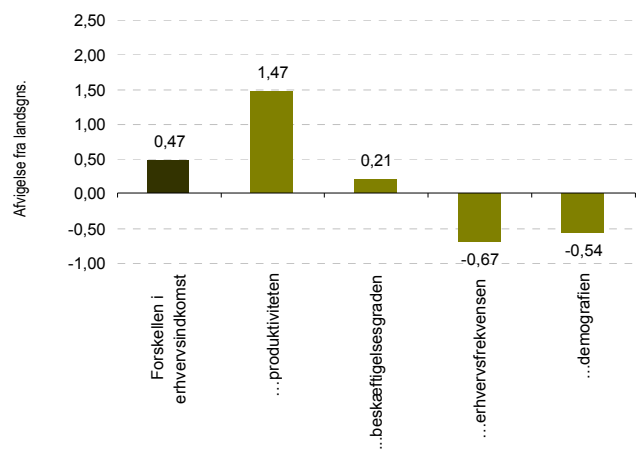
Hovedstaden 2003

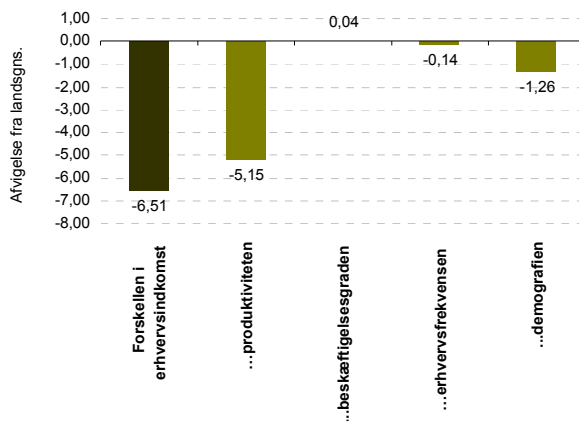
Sjælland 1993

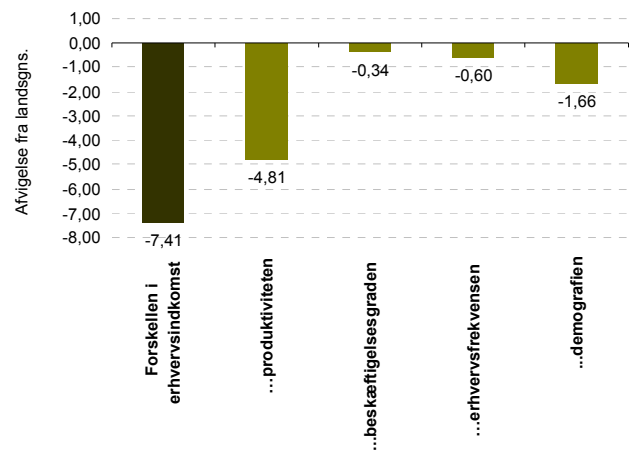
Sjælland 2003

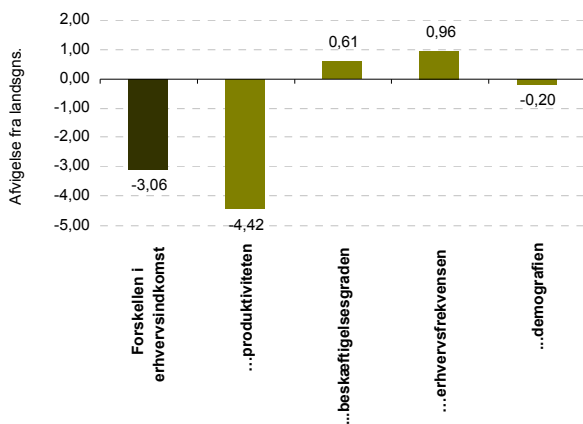
Syddanmark 1993

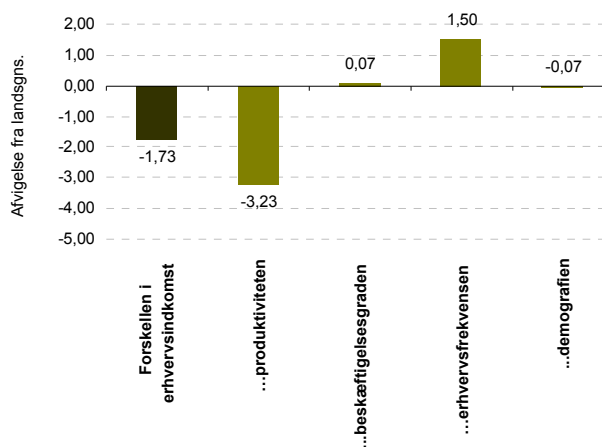
Syddanmark 2003

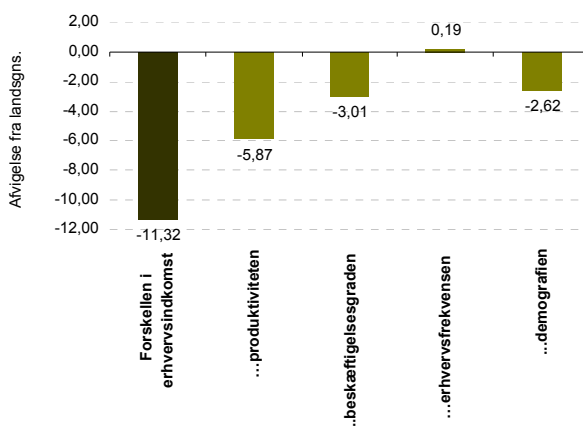
Midtjylland 1993

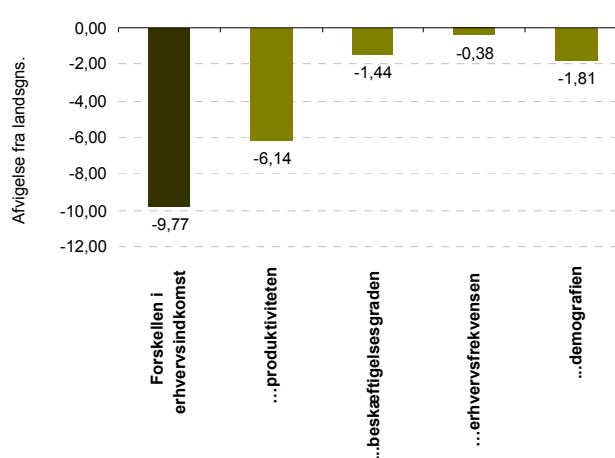
Midtjylland 2003

Nordjylland 1993

Nordjylland 2003

Bilag 3: Benchmarking af regionernes konkurrenceevne

Dette bilag viser benchmarking af de kommende fem regioner på indeks og delindeks for såvel præstationer og rammerbetingelser for de fire vækstdrivere. Bilaget omfatter figurer der viser:

Figur A: Præstationer for menneskelige resurser

Figur B: Rammer for menneskelige resurser

Figur C: Præstationer for iværksætteri

Figur D: Rammer for iværksætteri

Figur E: Præstationer for innovation

Figur F: Rammer for innovation

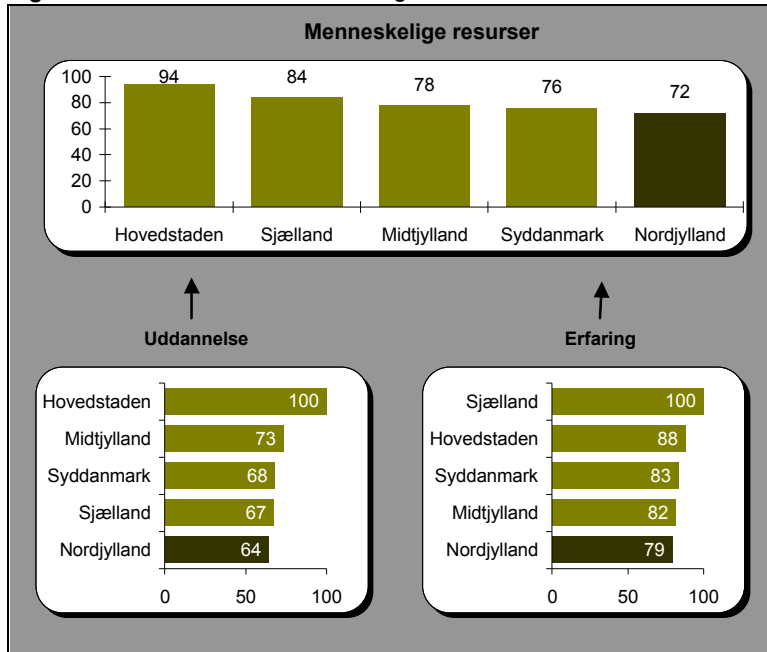
Figur G: Præstationer for IKT

Figur H: Rammer for IKT

Samtlige data stammer fra Copenhagen Economics og Inside Consultings' regionale konkurrenceevnemodel. Dokumentation af modellen og de anvendte data er tilgængelige ved henvendelse hos Copenhagen Economics.

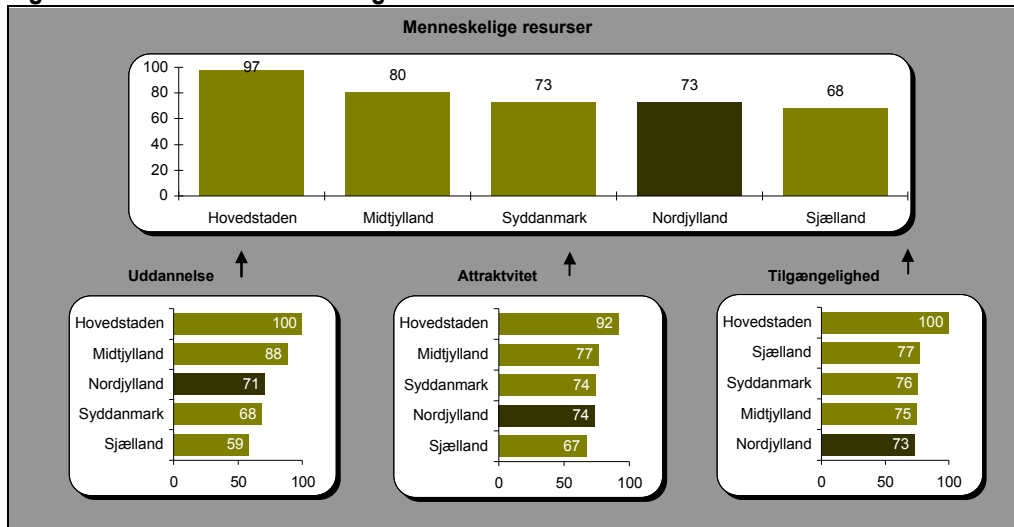
Delindikator menneskelige resurser:

Figur A Præstationer for menneskelige resurser

Kilde: Copehagen Economics og Inside Consulting

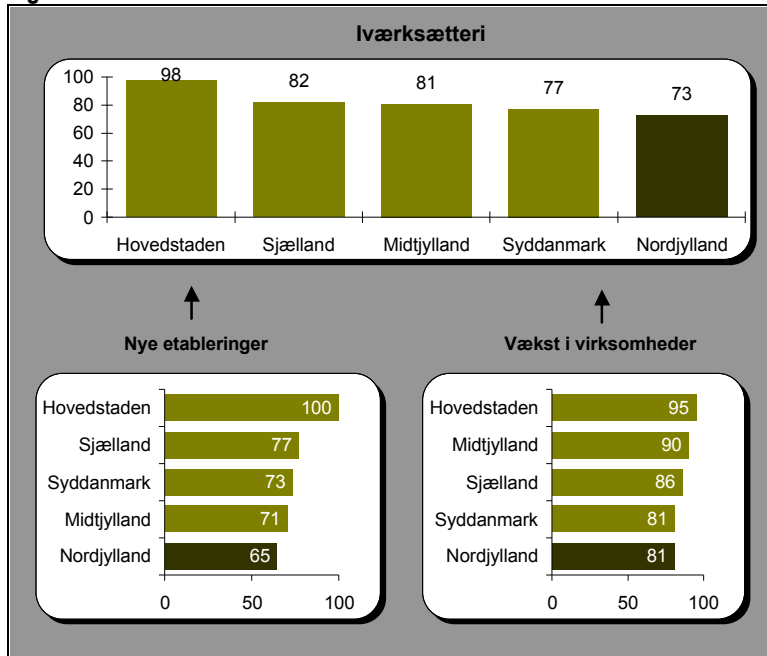
Figur B Rammer for menneskelige resurser

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel

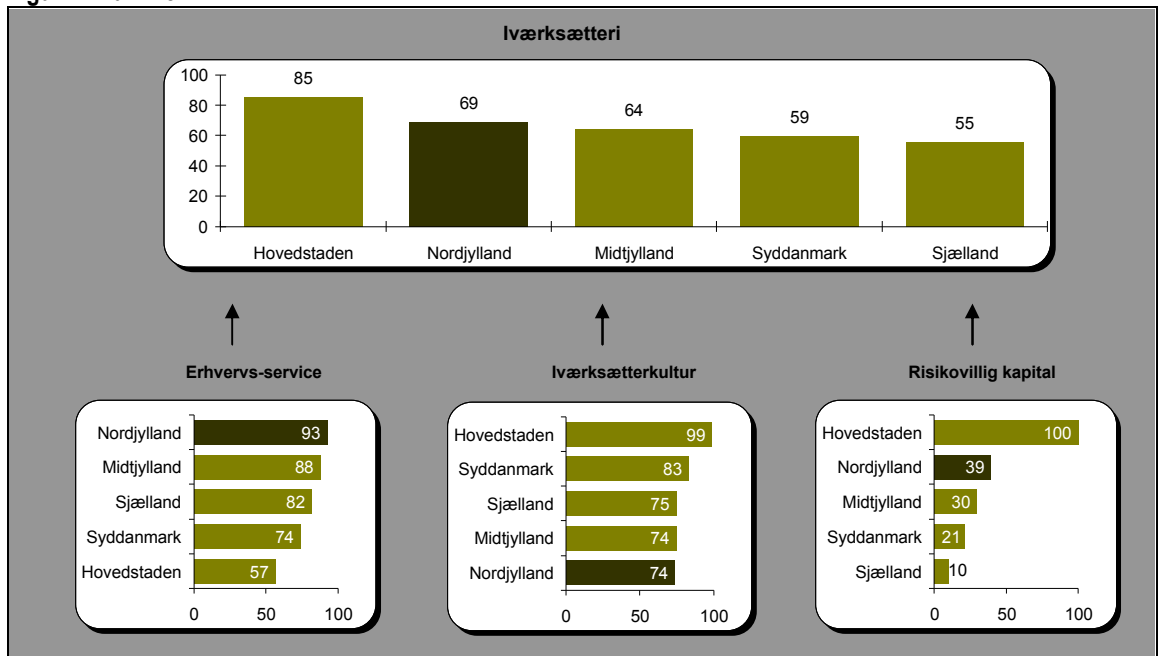
Delindikator iværksætter:

Figur C: Præstationer

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel

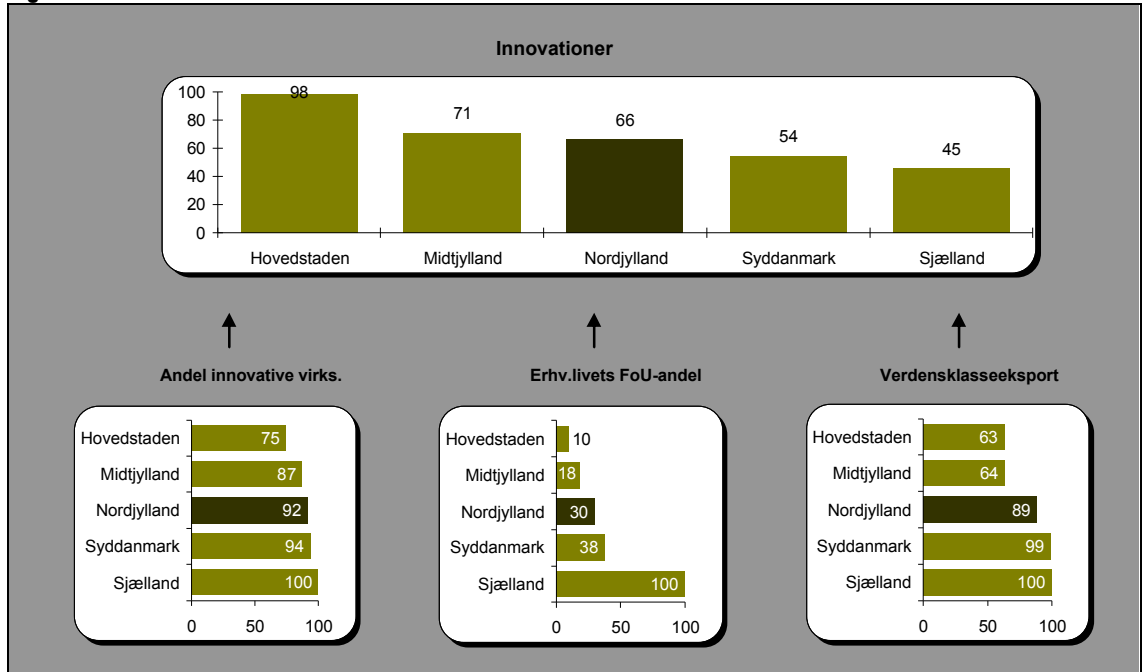
Figur D: Rammer

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel

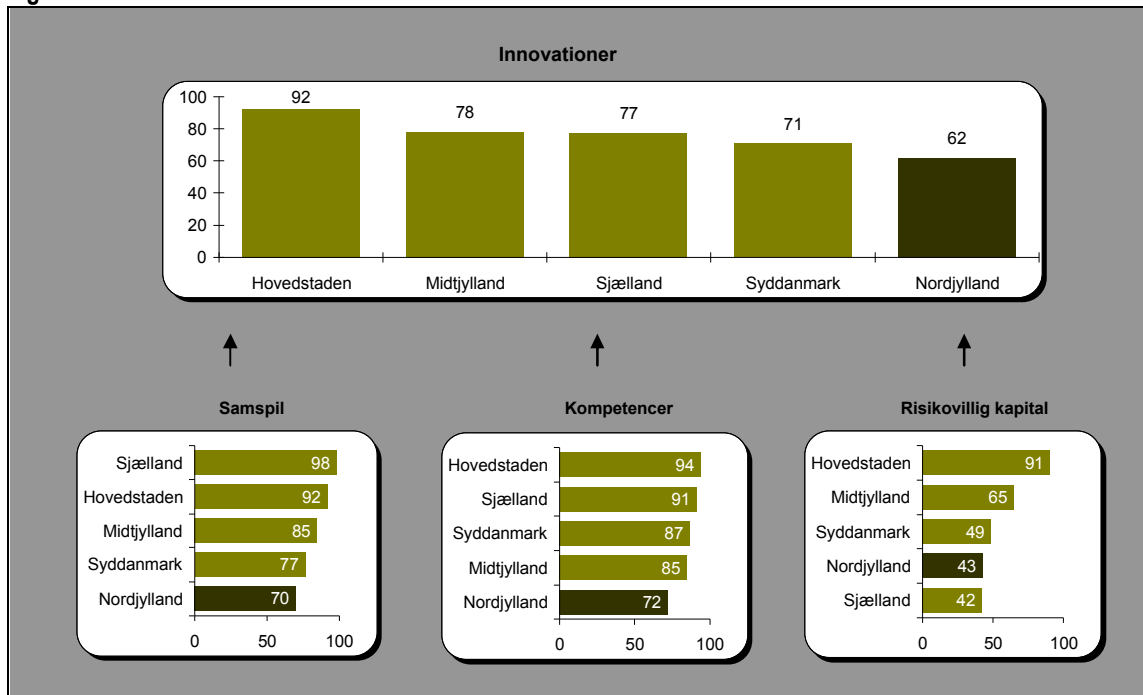
Delindikator innovationer:

Figur E: Præstationer

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel

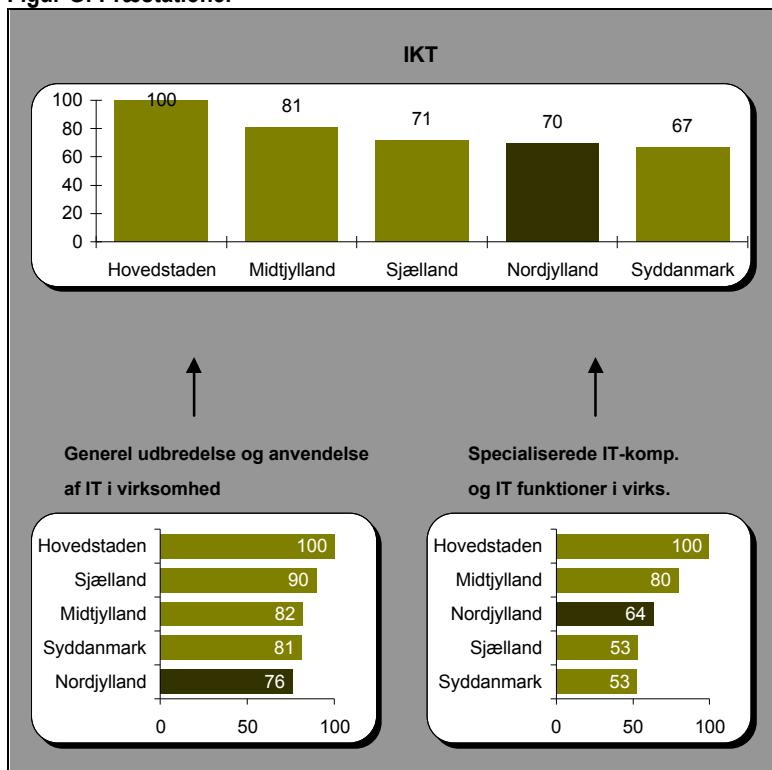
Figur F: Rammer

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel

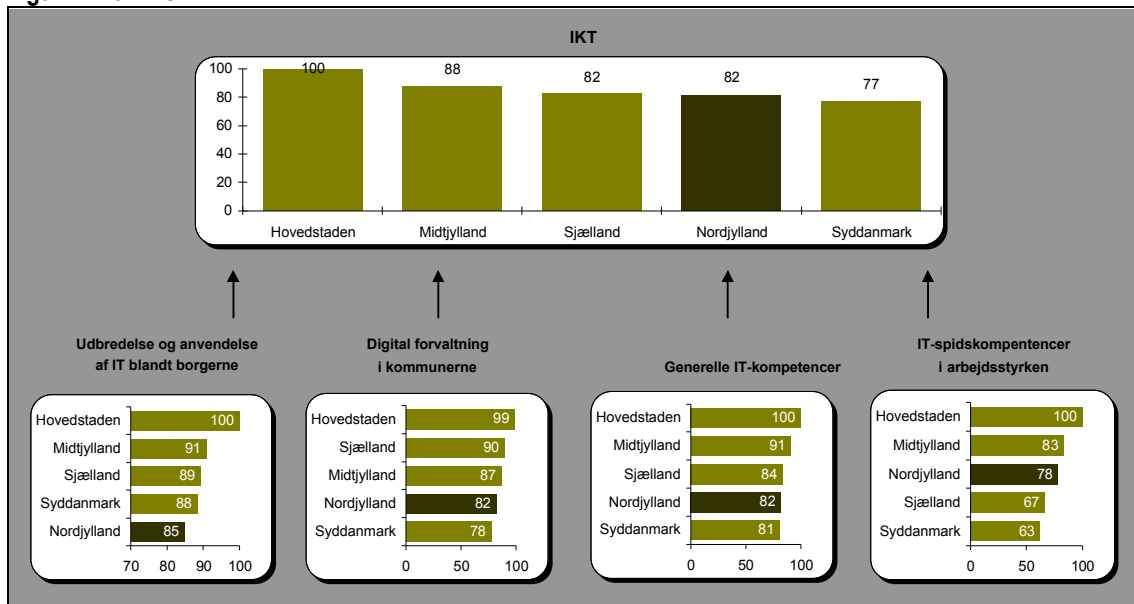
Delindikator IKT:

Figur G: Præstationer

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel

Figur H: Rammer

Kilde: Copenhagen Economics og Inside Consultings regionale konkurrencemodel

Regionens placering ud af de fem regioner

	Hovedstaden	Sjælland	Syddanmark	Midtjylland	Nordjylland
1. Den økonomisk udvikling					
Erhvervsindkomst pr indbygger 2003	1	2	4	3	5
Vækst i erhvervsindkomst pr indbygger 1993-1997	5	4	3	2	1
Vækst i erhvervsindkomst pr indbygger 1997-2003	1	2	5	3	4
Produktivitetsniveau 2003	1	2	4	3	5
Produktivitetsvækst 1993-1997	5	4	3	1	2
Produktivitetsvækst 1997-2003	1	2	4	3	5
Befolkningsvækst 1993-2004	2	3	4	1	5
Andel i den erhvervsaktive alder 2004	1	3	4	2	4
Erhvervsfrekvens 2004	2	5	4	1	3
Ændring i erhvervsfrekvens 1993-2004	1	5	3	2	4
Arbejdsløshed 2004	1	2	4	3	5
Ændring i arbejdsløshed 1997-2004	1	2	5	3	4
2. Konkurrenceevnen					
Samlet konkurrenceevne	1	3	5	2	4
Samlede rammebetingelser	1	4	5	2	3
Præstationer for menneskelige resurser	1	2	4	3	5
Rammebetingelser for menneskelige resurser	1	5	3	2	4
Præstationer for iværksætteri	1	2	4	3	5
Rammebetingelser for iværksætteri	1	5	4	3	2
Præstationer for innovation	1	5	4	2	3
Rammebetingelser for innovation	1	3	4	2	5
Præstationer for ikt	1	3	5	2	4
Rammebetingelser for ikt	1	3	5	2	4
3. Erhvervsstrukturen					
Klyngernes andel af private beskæftigelse 2004	4	5	2	1	3
Vækst i klyngernes andel 1995-2004	1	5	4	3	2
Andel af klyngebeskæftigelse der er fremspirende	2	5	4	3	1
Andel af regionale styrker i væksterhverv					
Klyngernes gennemsnitsløn	1	2	4	3	5